

บทที่ 2

กรอบแนวคิด ทฤษฎี ผลงานวิจัย และเอกสารที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาการปรับตัวทางสังคมด้านบทบาทของลูกจ้างหญิงในโรงงานผลิตสิ่งอุปกรณ์ ประกอบด้วย กรอบแนวคิด ทฤษฎี ผลงาน และเอกสารวิจัยที่เกี่ยวข้องต่าง ๆ เป็นพื้นฐานในการศึกษา ดังต่อไปนี้

กรอบแนวคิด

สภาพสังคมไทยในอดีตเมื่อมองย้อนไปจะพบว่า สตรีไทยถูกกำหนดอยู่ในกรอบแห่งประเพณีอย่างเคร่งครัด นับตั้งแต่เกิด เจริญวัย การมีครอบครัว หน้าที่ภายในครอบครัวและสังคม ไปจนถึงชราภาพ ซึ่งกรอบประเพณีดังกล่าวของสังคมที่มีต่อสตรี ถ้าเปรียบเทียบกับชายแล้วจะเคร่งครัดมากกว่า เหตุผลที่สังคมจะต้องกำหนดกรอบประเพณีปฏิบัติต่อฝ่ายหญิง คือ สตรีมีความอ่อนแอกว่า มีขีดจำกัดทางด้านร่างกายมากกว่า เป็นเพศที่สวยงาม จึงจำเป็นต้องทะนุถนอมและให้ความคุ้มครองมากกว่าชาย แต่บางทัศนะกล่าวว่า นั่นคือ สตรีถูกรัดตรึงพันธนาการด้วยโซ่ตรวนแห่งประเพณี สตรีต้องเป็นทาสรับใช้อันซื่อสัตย์ในครัวเรือน อันเป็นการกดขี่จากผู้ชาย

ทางสิทธิและสถานะทางกฎหมายของสตรีไทย ในอดีตสตรีส่วนมากมีแต่ภาระหน้าที่สิทธิแทบจะไม่มีเลย สตรีจะต้องมีผู้คุ้มครองดูแลอยู่เสมอ สตรีถูกอบรมสั่งสอนมาตั้งแต่เด็ก ๆ ให้เป็นคนเรียบร้อยสุภาพและขยัน สตรีต้องเป็นแม่เหี้ยแม่เรือน ต่อมาสังคมได้เปลี่ยนแปลงไป สตรีได้รับการศึกษามากขึ้นสิทธิต่าง ๆ ได้รับมากขึ้นขีดจำกัดต่าง ๆ ได้ผ่อนคลายลงจนถึงปัจจุบัน สตรีได้รับการศึกษาแขนงต่าง ๆ เท่าเทียมชาย สตรีได้พยายามเรียกร้องต่อสู้เพื่อให้ได้มาซึ่งสิทธิต่างๆ เท่าเทียมชายซึ่งได้ประสบผลสำเร็จมากพอควร และถ้าเทียบสิทธิของสตรีปัจจุบันกับสตรีในอดีตจะเห็นว่า โซ่ตรวนที่ตรึงสตรีไว้ได้ถูกปลดเปลื้องออกจนหมดสิ้น

ในปัจจุบัน สตรีมีบทบาทต่อสังคมอย่างมากทั้งด้านสังคม การเมือง เศรษฐกิจ และวัฒนธรรม สตรีต้องทำงานหนักตั้งแต่งานในครัว เรือนสตรีจะต้องดูแลอบรมสมาชิกในครอบครัว ตลอดจนปรนนิบัติสามี และอีกด้านหนึ่งต้องออกไปทำงานนอกบ้าน เพื่อช่วยเหลือครอบครัวและสังคม ภาระอันหนักของสตรีนี้ได้ถูกบรรยายในโคลงอังกฤษเก่า ๆ ที่ว่า

MAN WORKS FROM RISE TO SET OF THE SUN

WOMEN WORK IS NEVER DONE

[ชายทำงานตั้งแต่อาทิตย์ขึ้นจนอาทิตย์ตกก็สิ้นสุดแต่งงานของสตรีไม่มีวันจบสิ้นลงเลย] (กุหลาบ สายประดิษฐ์, จิตร ภูมิศักดิ์, 2519 : 123)

สตรีได้เข้ามามีบทบาทในกิจกรรมทุก ๆ ด้านของประเทศไม่ว่าจะเป็น เศรษฐกิจ การเมือง สังคม และวัฒนธรรม จะเห็นว่าสตรีมีบทบาทในกิจกรรมต่าง ๆ มากมายโดยเฉพาะในการพัฒนาประเทศ พบว่า สตรีมากกว่าครึ่งหนึ่งในกำลังแรงงานทั้งหมด และมีสตรีกระจายในทุกสาขาอาชีพและทุกประเภทกิจการ (กาญจนา กาญจนารายณ์, 2532)

การเข้าสู่แรงงานโดยการย้ายถิ่นมาหางานทำช่วยหารายได้จุนเจือครอบครัว ขณะที่ภาระรับผิดชอบในบ้านก็เป็นของสตรีอีกเหมือนเดิม การได้รับการคุ้มครองกฎหมายแรงงานโดยให้สิทธิพิเศษแก่สตรี ให้ได้รับการสอดส่องดูแลสภาพชีวิตความเป็นอยู่ การปรับตัวทางสังคม บทบาทต่างๆ ที่เป็นอยู่หลังการย้ายถิ่น เป็นสิ่งที่รัฐและหน่วยงานต่าง ๆ เห็นถึงความสำคัญของสตรี เพราะเหตุผลที่ว่า แรงงานสตรีเป็นทรัพยากรของประเทศที่มีค่าสูงต้องการพัฒนาประเทศ นอกจากนี้หน้าที่ในการผลิตแล้วที่สำคัญอีกอย่างก็คือ ให้กำเนิดและอบรมเลี้ยงดูบุตร ซึ่งจะมาเป็นกำลังสำคัญของประเทศต่อไป กล่าวได้ว่า สตรีมีความสำคัญเทียบเท่าชายและนับวันการใช้แรงงานสตรีเพิ่มมากขึ้น และมีสัดส่วนใกล้เคียงกับแรงงานชาย ดังนั้นการพัฒนาแรงงานสตรีจึงมีความสำคัญอย่างยิ่ง

1. แนวคิดด้านการปรับตัว

มนุษย์ทุกคนมีความปรารถนาจะดำรงชีวิตอย่างมีความสุขในสังคมความปรารถนาดังกล่าวนี้นั้น มนุษย์ต้องเรียนรู้เกี่ยวกับการจัดการสถานการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นทั้งสถานการณ์ภายในตนเองและสถานการณ์ในสังคม มนุษย์จึงต้องมีกระบวนการแบบแผน และพฤติกรรมที่สอดคล้องและสามารถแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในสถานการณ์ต่างๆ ได้ กระบวนการนี้เป็นแบบแผนที่มนุษย์ใช้เพื่อตอบสนองทั้งทางกายและสังคม ซึ่งเรียกว่า "การปรับตัว" (Adjustment)

นิกา นิธยาน (2530) (อ้างใน ประภาส พริพล, 2535) ได้ให้ความหมายว่า กระบวนการปรับตัวหมายถึง พฤติกรรมต่าง ๆ ที่คนเรากระทำเพื่อตอบสนองความต้องการทางสรีระ แรงขับ และแรงจูงใจต่าง ๆ ที่รวมเรียกว่า ข้อเรียกร้องภายใน และข้อเรียกร้องภายนอก กล่าวคือ นอกจากความต้องการทางร่างกายแล้ว สิ่งแวดล้อมและประสบการณ์ทางสังคมยังผลักดันให้เกิดความต้องการอีกหลายอย่าง นอกเหนือจากความต้องการทางร่างกาย ได้แก่ ความต้องการความอบอุ่น ปลอดภัย ความรัก การได้รับการยกย่องนับถือ และความสำเร็จ ฯลฯ เมื่อความต้องการทั้งหลายได้รับการสนองตอบ จะทำให้บุคคลรู้สึกสบายใจ มีความสุขในการดำเนินชีวิต ดังนั้น จึงต้องพยายามหาหนทางหรือ วิธีการต่าง ๆ เพื่อขจัดอุปสรรคที่มาขัดขวางความต้องการ หรือเพื่อทำให้ปัญหาต่าง ๆ เบาลงไป อันจะนำมาซึ่งความสุข สบายใจในการดำเนินชีวิตต่อไป วิธีการ หรือหนทางที่จะขจัดปัญหาหรืออุปสรรคต่าง ๆ นั้น จะแสดงออกโดยการแสดงพฤติกรรมต่าง ๆ ซึ่ง พฤติกรรมนั้น ๆ อาจจะไม่สามารถขจัดอุปสรรคและตอบสนองความต้องการได้ พฤติกรรมต่าง ๆ ที่บุคคลกระทำ เพื่อตอบสนองความต้องการของตนนั้น เรียกว่า "กระบวนการปรับตัว"

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2528 : 8) ให้ความหมายการปรับตัวส่วนบุคคล (personal adjustment) คือ

1. ภาวะหรือสถานการณ์ ซึ่งบุคคลสามารถปรับตัวให้กลมกลืนกับสถานการณ์ทางสังคม
2. กระบวนการที่บุคคลพยายามปรับตัวให้กลมกลืนกับสถานการณ์

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานศัพท์สังคมวิทยา อังกฤษ-ไทย (2532) ให้ความหมาย การปรับตัวต่อสังคม (social adjustment) คือ การที่บุคคลปรับตัวให้เข้ากับผู้อื่นได้ ในการอยู่ร่วมกันในสังคมซึ่งจะต้องมีการติดต่อสัมพันธ์ หรือเกิดการแข่งขันกับคนในสังคมจะสามารถดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันได้ โดยการปรับปรุงไม่ให้เกิดความขัดแย้งจนถึงต้องแตกกลุ่มกัน แม้แต่ละคนอาจจะมีนิสัยใจคอหรือผลประโยชน์ที่แตกต่างกัน

การปรับตัวของมนุษย์เกิดจากการปะทะสังสรรค์ทางสังคม (social interaction) ซึ่งเป็นกระบวนการที่สำคัญมากสำหรับมนุษย์ ตั้งแต่เด็กจนกระทั่งชรา คนที่ปรับตัวได้ดีก็จะมีความสุข ดำเนินชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างราบรื่นเป็นที่ยอมรับของคนอื่น ถ้าการปรับตัวไม่ได้ก็จะเกิดปัญหาต่าง ๆ แก่ตนเองและผู้อื่นเช่นเดียวกัน

มณู ณะวัฒนา (2526 : 142) ให้ความหมายการปรับตัว หมายถึง ความสามารถที่จะสร้างความสัมพันธ์กับคนอื่น ๆ ได้อย่างน่าพอใจ คนที่ปรับตัวได้ดีจะมีความรู้สึกนึกถึงความต้องการและความรู้สึกของคนอื่น ๆ

ในเรื่องการปรับตัวนี้ นอกจากการปรับตัวทางอารมณ์แล้ว ยังมีการปรับตัวทางสังคม ทั้งนี้ เพราะการปรับตัวเป็นกระบวนการทางสังคมและทางจิต ที่ใช้ในการเผชิญกับปัญหาหรือแรงผลักดันทั้งภายในตนเองและภายนอกเพื่อให้เกิดภาวะความสมดุลทางจิตและเป็นการปรับตัวให้เข้ากับสังคมรอบข้าง ทั้งนี้ เนื่องจากสังคมและวัฒนธรรมมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา แม้จะไม่สามารถเห็นได้ชัดในระยะสั้นสภาพการเปลี่ยนได้ก่อให้เกิดผลกระทบทั้งทางบวกและลบ เช่นการเปลี่ยนเป็นสังคม

อุตสาหกรรม ทำให้ระบบค่านิยมในวัฒนธรรมเปลี่ยนแปลงไป การขยายตัวของระบบสังคม ทำให้การดำเนินชีวิตของคนในสังคมเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม

ราตรี พัฒนรังสรรค์ (2527) ให้ความหมาย การปรับตัว หมายถึง การที่บุคคลพยายามจะเปลี่ยนแปลง และปรับปรุงพฤติกรรมของตนให้เข้ากับสภาพแวดล้อม และสถานการณ์ต่าง ๆ เพื่อระบายความคับข้องใจเมื่อหาทางสนองตอบความต้องการไม่ได้

สุพัตรา สุภาพ (2541 : 134) ให้ความหมาย การปรับตัวของบุคคล ในสถานการณ์ต่าง ๆ มีอยู่ 5 ประเภท ซึ่งจะแสดงให้เห็นในตารางต่อไปนี้ เป็นการแสดงว่าเมื่อใดบุคคลจะยอมรับ หรือไม่ยอมรับจุดหมายปลายทางที่สังคมกำหนด (cultural goals) และเมื่อใดที่บุคคลยอมปฏิบัติตาม หรือไม่ยอมปฏิบัติตามวิธีการที่สังคมกำหนด (institutionalized means)

+ = ยอมรับ

- = ไม่ยอมรับ

+ = ไม่ยอมรับสิ่งที่มียู่และใช้ตัวใหม่แทน

แบบการปรับตัวของบุคคล

แบบแผนการปรับตัว	จุดหมายปลายทาง culture goals	วิธีการ institutionalized means
1. ปฏิบัติตามแนว (conformity)	+	+
2. แหวกแนว (innovation)	+	-
3. เจ้าระเบียบพิธี (ritualism)	-	+
4. หนีโลก (retreatism)	-	-
5. ทำทาส (rebellion)	+	+

1. การปฏิบัติตาม (conformity) เป็นการยอมรับปฏิบัติตามจุดหมายปลายทาง และวิธีการที่สังคมกำหนด โดยการยอมรับกฎเกณฑ์และนำไปปฏิบัติ บุคคลประเภทนี้จะมีมากที่สุด

2. แหวกแนว (innovation) เป็นการปรับตัวแบบที่เน้นในเรื่องเป้าหมายความสำเร็จ (success goal) ด้วยวิธีการใดก็ตามที่จะให้ได้เงินและอำนาจ ไม่ว่าจะเป็นทางที่ผิดกฎหมาย หรือแบบแผนใดก็ตาม เน้นในเรื่องจุดหมายปลายทาง

3. เจ้าระเบียบพิธี (ritualism) เป็นบุคคลที่ปฏิบัติไปตามวิธีการที่สังคมกำหนด ไม่อยากทำอะไรผิดไปจากระเบียบแบบแผน พอใจในสิ่งที่ตนมีอยู่ เป็นการเอาตัวรอดด้วยการทำตามกฎ หรือกระทำความดี พบมากในชนชั้นต่ำที่กำลังเปลี่ยนเป็นชนชั้นกลาง

4. หนีโลก (retreatism) เป็นพวกที่ไม่ยอมรับจุดหมายปลายทาง และวิธีการที่สังคมกำหนด เป็นการปรับตัวที่ผิดไปจากค่านิยมทั่ว ๆ ไป และมีบางคนปรับตัวในทางที่ผิดธรรมดาไม่ได้ เป็นไปตามบรรทัดฐานที่กำหนด เช่น อันธพาล ผู้ติดยา เสพติด ขอกทาน

5. ทำทลาย (rebellion) เป็นพวกที่ชอบการเปลี่ยนแปลงแก้ไขใหม่ ต้องการปรับปรุงโครงสร้างทางสังคมเสียใหม่ เพราะไม่พอใจในโครงสร้างเดิมที่เขาเห็นว่าไม่ดีพอ ไม่มีความเท่าเทียมกัน พวกนี้อาจมีทั้งพฤติกรรมที่ขัดต่อศีลธรรม และไม่ก่อความเดือดร้อนแก่สังคม

สัญญา สัญญาวิวัฒน์ (2536 : 274) ให้ความหมาย การปรับตน (adjustment) เป็นการปรับพฤติกรรมของบุคคลให้เข้ากับพฤติกรรมที่ผู้อื่นคาดหวัง อันเป็นผลสืบเนื่องมาจากการแสดงบทบาทของผู้อื่น

อคิน ระพีพัฒน์ (2532 : 2) ให้ความหมายการปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อม วัฒนธรรมที่เกิดขึ้นมาก็คือ กลไกชนิดหนึ่งที่จะทำให้มนุษย์และสังคมสามารถอยู่ได้ในสภาพแวดล้อม แต่จะอยู่ได้ดีแค่ไหนก็ขึ้นอยู่กับความสามารถของเรา ในการที่จะปรับตัวและแก้ปัญหาให้ได้

ลูทซ์ หนีร์นโตน (2526 : 3) อธิบายว่า การปรับตัวในทางจิตวิทยา หมายถึง การปรับตัวเพื่อความอยู่รอดของตนเอง เพื่อความปลอดภัยและความพึงพอใจของตนเองและผู้อื่น สำหรับในทางสังวิทยา การปรับตัวของมนุษย์หมายถึง การปรับตัวให้เข้ากับวัฒนธรรมต่าง ๆ เพื่อให้มีสัมพันธภาพอันดีเป็นที่นับถือกับคนอื่นในสังคม

Arkoff A. (1968 : 4) ให้ความหมายของการปรับตัว หมายถึง การปะทะสังสรรค์ของบุคคลกับสิ่งแวดล้อมของเขา แต่ละบุคคลพยายามที่จะบรรลุนความต้องการและไปถึงเป้าหมายของตน ในขณะที่เดียวกันบุคคลที่อยู่ภายใต้ความกดดันจากสภาพแวดล้อมเพื่อให้มีพฤติกรรมในทางที่ถูกต้อง การปรับตัวนำไปสู่ความปรองดองระหว่างความต้องการของบุคคลและสิ่งแวดล้อม

Bertrand, Alvin L. (1969 : 18) ให้ความหมายการปรับตัวว่าเป็น กระบวนการทางสังคมที่เกิดขึ้นโดยจะรู้ตัวหรือไม่ก็ตาม ในการที่จะเลือกทางเลือกต่าง ๆ เพื่อการปฏิบัติสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ทางเลือกปฏิบัติดังกล่าวนั้นอาจจะเป็นการทำให้หลักเล็งการทำให้ลดลงหรือทำให้หมดไปซึ่งข้อขัดแย้งระหว่าง บุคคลหรือกลุ่มพฤติกรรมดังกล่าว จะเกิดขึ้นในลักษณะการปฏิบัติต่างตอบแทนซึ่งกันและกัน และเชื่อว่าการปรับตัวนี้เกิดขึ้นจากการเรียนรู้ทางสังคมมากกว่าจะเกิดขึ้นมาจากการถ่ายทอดทางกรรมพันธุ์

B. Von Haller Gilmer (1971) (อ้างในประภาส พรพิพล, อ้างแล้ว) ให้ความหมายการปรับตัวในแง่ของพฤติกรรม คือกระบวนการของการพยายามกระทำ เพื่อให้เกิดความสมดุลระหว่างความต้องการสิ่งเร้าและโอกาสที่สิ่งแวดล้อมนั้นเสนอให้ จึงเป็นการกระทำที่ประกอบด้วยพยายามที่จะตอบสนองความต้องการ เพื่อให้เกิดความพึงพอใจโดยวิธีการพยายามเอาชนะอุปสรรคต่าง ๆ ทั้งที่เป็นปัจจัยภายในและภายนอกและโดยการพยายามทำตัวให้กลมกลืนสอดคล้องกับสถานการณ์รอบข้าง แนวคิดในการจะพิจารณาถึงการปรับตัวจึงมีอยู่ 2 แนวทาง (Gilmer, 1971 : 66) คือ แนวทางของกระบวนการที่เกิดขึ้นเพื่อ รักษาไว้ซึ่งความสมดุลย์ระหว่างบุคคลกับสิ่งแวดล้อมและแนวทางซึ่งบุคคลพยายามที่จะบรรลุในสิ่งที่ตนเองต้องการ

ดังนั้น การปรับตัวจึงสามารถเรียนรู้ได้จากปัจจัยต่างๆ ที่เกิดขึ้นในตัวบุคคล และจากสัมพันธภาพที่บุคคลนั้นมีต่อบุคคลอื่น และสังคมในฐานะที่ เป็นส่วนหนึ่งของสังคม

Gorlow (1968) (อ้างใน ประภาส พรพิผล, อ้างแล้ว) ได้กล่าวถึงบุคคลที่ปรับตัวได้ดีไว้ดังนี้

1. รักษาบูรณาการแห่งบุคลิกภาพไว้ได้ (maintaining an intergrated personality) ซึ่งเกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์กัน ระหว่างความต้องการของบุคคลและพฤติกรรมที่จะไปสู่จุดมุ่งหมายนั้น โดยการมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมอย่างราบรื่น

2. มีวุฒิภาวะเพียงพอ (maturing with age) การมีวุฒิภาวะและพัฒนาการไปตามขั้นของความเจริญเติบโต และชบวนการปรับปรุงตัวที่สมบูรณ์แบบ

3. มองสังคมในทัศนะที่ดีและช่วยเหลือสังคม พฤติกรรมที่แสดงถึงการปรับตัวได้ดี จะต้องไม่เพียงแต่ยึดจุดมุ่งหมายของตนเป็นศูนย์กลาง แต่ควรคำนึงถึงสังคมด้วย

4. มีความมั่นคง (maintaining consistency) นั่นคือ สามารถทำนายพฤติกรรม และมีความหวังว่าจะปรับตัวได้

5. รักษาอารมณ์ให้อยู่ในภาวะปกติเสมอ (maintaining an optimal emotional tone) ผู้ที่ปรับตัวได้ดีต้องไม่เป็นผู้ที่จิตใจหรือสลดหดหู่จนเกินไปในการกระทำของตน

6. ปฏิบัติตามปทัสฐานของสังคม (conforming to social demands) หมายถึง การปฏิบัติตนให้กลมกลืนกับมาตรฐานที่สังคมวางไว้ ด้วยความรับผิดชอบของตนเอง

7. การปรับตัวเข้ากับสภาพความเป็นจริง (adaption to reality conditions) หมายถึง ความสามารถในการที่จะเผชิญกับความยากลำบาก เพื่อที่จะนำตัวเองเข้าไปสู่จุดมุ่งหมายที่วางไว้

P.J.Hettema (1982) อธิบายว่า มนุษย์มีความสามารถและมีลักษณะแตกต่างกันออกไป โดยมีความสามารถในการสร้างพฤติกรรมต่าง ๆ ภายใต้อสถานการณ์ที่เหมาะสม ประมวลและจัดแบ่งประเภทของสถานการณ์นั้น ๆ และแสดงความคาดหวังของตนออกมา จากการกำหนดระเบียบและแผนในการแสดงพฤติกรรม ดังนั้น แสดงให้เห็นว่ามนุษย์มีความสามารถเฉพาะในการปรับตัว มีความยืดหยุ่นในการปรับตัวมาก ความต้องการอยู่รอดในทางสังคมมนุษย์จึงปรับวิธีการเพื่อให้บรรลุความต้องการด้วยลักษณะที่แตกต่างกัน การปรับตัวทางสังคมที่ดีจึงขึ้นอยู่กับบุคคลสามารถแสดงพฤติกรรมของตนให้สอดคล้องกับการปะทะสังสรรค์กับบุคคลอื่น ๆ โดยสามารถเข้าใจความหมายของเข้าใจความหมายของพฤติกรรมที่บุคคลเหล่านั้นกระทำ และสามารถแสดงพฤติกรรมตอบสนองตามที่บุคคลเหล่านั้นคาดหวังได้ ให้บรรลุความต้องการด้วยลักษณะที่แตกต่างกัน การปรับตัวทางสังคมที่ดีจึงขึ้นอยู่กับบุคคลสามารถแสดงพฤติกรรมของตนให้สอดคล้องกับการปะทะสังสรรค์กับบุคคลอื่น ๆ โดยสามารถเข้าใจความหมายของพฤติกรรมที่บุคคลเหล่านั้นกระทำ และสามารถแสดงพฤติกรรมตอบสนองตามที่บุคคลเหล่านั้นคาดหวังได้

การปรับตัวของมนุษย์นั้นผ่านกระบวนการเรียนรู้ทางสังคม (Socialization) ซึ่งเป็นฐานของการสร้างรูปแบบ ประสบการณ์ทางสังคมและอุดมคติของบุคคล เป็นการเตรียมคนเข้าสู่สังคมใหญ่ คนไม่ได้เกิดขึ้นด้วยความรู้สึกของตัวตนแต่เกิดขึ้นผ่านการปะทะสังสรรค์กับคนอื่น การปรับตัวจึงเกิดขึ้นให้เข้ากับ ความคาดหวังของคนอื่น และแสดงพฤติกรรมโดยตรงกัน วิธีทางซึ่งพบกับความคาดหวังของคนอื่น

การเรียนรู้ทางสังคม เป็นการพัฒนาความสามารถของมนุษย์และได้มาซึ่งบุคลิกภาพและเอกลักษณ์ของตน ซึ่งเกิดขึ้นทันทีทันใดหลังจากการเกิดและดำเนินต่อเนื่องตลอดช่วงอายุ การเรียนรู้ทางสังคมเป็นการเรียนรู้ วัฒนธรรม ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญในการอธิบายพฤติกรรมของมนุษย์ วัฒนธรรมเป็นเครื่องมือซึ่งมนุษย์ใช้เป็นเครื่องมือในการประเมินสังคมและช่วยให้ปัจเจกบุคคลปรับตัวต่อปัญหาการดำเนินชีวิต

Lazarus (1969) (อ้างใน ประภาส พริพล, อ้างแล้ว) อธิบาย ความเป็นมาของการปรับตัวมีกำเนิดมาจากวิชาชีววิทยา ซึ่ง (Darwin) เป็นคนแรกที่เริ่มใช้ทฤษฎีของเขา ซึ่งว่าด้วย การวิวัฒนาการเมื่อปี ค.ศ. 1859 โดยใช้คำว่า "adaptation" ซึ่งพอจะสรุปได้ว่าสิ่งมีชีวิตที่สามารถปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมของโลกที่เต็มไปด้วยภัยอันตรายต่างๆ ได้เท่านั้นที่จะดำรงชีวิตอยู่ได้ ต่อมานักจิตวิทยาได้ขอยืมคำ Adaptation มาใช้ แล้วให้ชื่อใหม่ว่าเป็น "Adjustment" ซึ่งคำทั้งสองนี้ต่างก็ถูกนำมาศึกษาเพื่อให้เข้าใจถึงพฤติกรรมของมนุษย์และสัตว์ การปรับตัวในแง่ชีววิทยา เป็นการปรับตัวที่เป็นไปตามสภาพความต้องการของร่างกาย แต่ในแง่ของจิตวิทยา หมายถึง การปรับตัวที่เป็นไปตามสภาพความต้องการของจิตใจ ลาซารัสกล่าวถึงการปรับตัวของมนุษย์ เป็นไปตามแรงผลักดัน 2 อย่าง คือ

1.แรงผลักดันจากภายนอก (external demands) เกิดจากการที่มนุษย์ต้องอยู่ท่ามกลางสิ่งแวดล้อม การที่มนุษย์ต้องอยู่ร่วมกัน และต้องผูกพันกับผู้อื่น ดังนั้นคนเราจึงต้องปรับตัว ให้เข้ากับสภาพแวดล้อมและสังคม ซึ่งเริ่มตั้งแต่วัยเด็กจนถึงวัยผู้ใหญ่

2.แรงผลักดันจากภายใน (internal demands) อันได้แก่ ความต้องการอาหาร น้ำ และความอบอุ่นเพื่อให้สามารถดำรงชีพอยู่ได้ด้วยความสะดวกสบาย และอีกส่วนหนึ่งเกิดจาก สภาวะทางจิต ซึ่งเป็นผลของการเรียนรู้ เช่น ความต้องการความอบอุ่นใจ ความต้องการเป็นที่ยอมรับของสังคม และต้องการความสำเร็จ

Mally (1983 : 225-228) อธิบายว่า การปรับตัวทางสังคมเป็นความปรารถนาและความสามารถที่จะปรับตัวให้เข้ากับผู้อื่นที่อยู่บ้านใกล้เคียง และเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ทางสังคมกับเพื่อนบ้านเหล่านั้น

Roger (1974) (อ้างใน ประภาส พริพล, อ้างแล้ว) ได้ให้ความหมายว่า การปรับตัวที่ดี คือ การที่บุคคลเข้าใจตนเอง เมื่อบุคคลรู้จักตนเอง รู้จักความสามารถและทัศนคติที่มีต่อตนเอง ตลอดจนเข้าใจสัมพันธ์ภาพที่มีต่อบุคคลอื่น ก็จะไม่มีความตึงเครียด ซึ่งนับเป็นการปรับตัวที่ดีทางจิตวิทยา

Stephen Worchel และ Pevrge R. thals (1989 : 3) ให้ความหมายของการปรับตัวต่อส่วนบุคคลว่าเกี่ยวข้องกับภาระหน้าที่ทุกวันของการจัดการเกี่ยวกับตนเอง สภาพแวดล้อมและคนที่เราติดต่อสัมพันธ์ด้วย การปรับตัวเป็นกระบวนการที่ซับซ้อนเกี่ยวข้องกับ

1. การเรียนรู้และเข้าใจเกี่ยวกับตัวเราเอง สภาพแวดล้อมทางสังคมและกายภาพ
2. การใช้ความเข้าใจดังกล่าว กำหนดเป้าหมายที่แท้จริงสำหรับตัวเราเอง
3. ใช้ความสามารถในการควบคุมสภาพแวดล้อมของเราเองและวางจุดมุ่งหมายเพื่อบรรลุถึงเป้าหมายนั้น
4. มีความรู้สึกในความต้องการและภาระของคนอื่น ซึ่งเราสามารถสร้างการสนับสนุนทางบวกต่อการดำเนินชีวิตของคนอื่น

Taft (1966) (อ้างในอุษณีย์ พึ่งปาน, อ้างแล้ว) ได้ให้คำจำกัดความของการผสมกลมกลืน (assimilation) ว่าเป็นกระบวนการที่ผู้ย้ายถิ่น และคนในท้องถิ่นนั้นมีความสัมพันธ์ต่อกันเหมือนสังคมเดียวกัน และได้แบ่งขั้นตอนการปรับตัวออกเป็น 4 ขั้นตอน คือ

1. การปรับตัวขั้นต้น วัตถุประสงค์จากความต้องการที่จะอยู่ในท้องถิ่นปลายทางต่อไป และมีความพอใจในสังคมนั้นเหมือนกับบ้านของตนเอง
2. การปรับตัวขั้นที่ 2 พิจารณาจากพฤติกรรมต่าง ๆ การเข้าร่วมกิจกรรมในสังคมนั้น ๆ รวมทั้งการใช้ภาษาของท้องถิ่นใหม่ด้วย
3. การปรับตัวขั้นที่ 3 ได้แก่ การยอมรับวัฒนธรรมใหม่ เลิกฝังใจอยู่กับเชื้อชาติ และวัฒนธรรมเดิม
4. การปรับตัวขั้นที่ 4 วัตถุประสงค์จากระดับการศึกษา งานอาชีพที่ทัดเทียมกับคนในสังคมใหม่ มีสถานภาพทางเศรษฐกิจ และสังคม เป็นที่ยอมรับของคนในสังคม

Wolman (1973) (อ้างใน ประภาส พริพล, อ้างแล้ว) ได้ให้ความหมายของการปรับตัวไว้ว่า การปรับตัว หมายถึง การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมเพื่อตอบสนองความต้องการ ตามความพอใจและตามข้อเรียกร้อง ซึ่งบุคคลตั้งขึ้นเพื่อให้เกิดความผสมผสานระหว่างตนเองกับสิ่งแวดล้อม

2. แนวคิดด้านบทบาท (Role)

มีนักวิชาการทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศให้คำนิยามรวมทั้งแนวความคิดไว้หลายท่าน ดังนี้

งามพิศ สัตย์สงวน (2538 : 73) อธิบายไว้ว่า สถานภาพเป็นตำแหน่งแต่บทบาท คือ การกระทำตามสิทธิและหน้าที่ของสถานภาพ สถานภาพและบทบาทมักเป็นของคู่กัน คือ เมื่อมีสถานภาพจะต้องมีบทบาทด้วย แต่ไม่เสมอไป ซึ่งบทบาทคือพฤติกรรมที่คาดหวังสำหรับผู้อยู่ในสถานภาพต่าง ๆ ว่าจะต้องปฏิบัติอย่างไร (role expectation) เป็นบทบาทที่คาดหวังโดยกลุ่มคนหรือสังคมเพื่อทำให้คู่สัมพันธ์มีการกระทำระหว่างกันทางสังคมได้ รวมทั้งสามารถพยากรณ์พฤติกรรมที่จะเกิดขึ้นได้ เช่น ผู้มีตำแหน่งเป็นพ่อจะได้รับการคาดหวัง จากสังคมให้แสดงบทบาทหน้าที่ต่าง ๆ ของพ่อ เช่น เลี้ยงดูลูก ส่งเสียให้เล่าเรียน อบรมสั่งสอน ให้ความรักความเอ็นดู และอื่น ๆ อีกเป็นต้น

ไพบุลย์ ช่างเรียน (2526 : 31) ได้อธิบายถึงบทบาทไว้ว่า บทบาทจริงที่บุคคลแสดงออกมานั้นไม่แน่นอนเสมอไปว่าจะเหมือนกับบทบาทที่ควรจะเป็นไปตามบรรทัดฐานของสังคม ก็เพราะว่าบทบาทที่บุคคลแสดงออกมามีจริงนั้นเป็นผลมาจากปฏิกริยาแห่งบุคลิกภาพของบุคคลที่ครองสถานภาพร่วมกับบุคลิกภาพของบุคคลอื่นที่มาร่วมในพฤติกรรมและเครื่องกระตุ้นต่าง ๆ ที่มีอยู่ในเวลาและสถานที่เกิดการแสดงบทบาท

วราคม ทีสุตะ (2527 : 174) ได้กล่าวถึงบทบาทว่าเป็นหน้าที่ที่บุคคลจะต้องทำและคาดหวัง คนส่วนใหญ่ในสังคมได้ตั้งเป็นข้อกำหนดว่าบุคคลใดก็ตามที่ดำรงตำแหน่งอย่างใดอย่างหนึ่งในสังคมก็ต้องปฏิบัติไปตามนั้นหน้าที่ที่บุคคลพึงปฏิบัติตามสถานภาพที่เกี่ยวข้องกัน ซึ่งเรียกว่าบทบาทที่สังคมกำหนด

สุพิศรา สุภาพ (2541 : 26) ให้ความหมายว่า บทบาทคือ การปฏิบัติตามสิทธิและหน้าที่ของสถานภาพ เป็นที่น่าสังเกตว่าบทบาทนั้นเปลี่ยนแปลงไปตามตัวบุคคลที่มีสถานภาพนั้น นอกจากนี้ การมีสถานภาพก็ไม่จำเป็นต้องมีบทบาทเสมอไป

สัญญา สัญญาวิวัฒน์ (2536 : 291) ได้ให้ความหมายของบทบาทว่า หมายถึงพฤติกรรมชุดหนึ่งที่มีความเหมาะสมกับบุคคลฐานะต่าง ๆ ในกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง และกลุ่มคาดหวังว่าบุคคลจะต้องแสดงเช่นนั้นในสถานการณ์อันเหมาะสม

อุทัย หิรัญโต (2526 : 197) ได้อธิบายไว้ว่า บทบาทเป็นหน้าที่หรือพฤติกรรมอันพึงคาดหมาย (expected behavior) ของบุคคลแต่ละคนในสังคมภายใต้วัฒนธรรมที่คนในสังคมนั้น ๆ กำหนดขึ้นดังนั้นวัฒนธรรมที่กล่าวถึงนี้เองจึงเป็นแบบแผนในการแสดงออกของบุคคลในสถานะหนึ่งควรมีต่อบุคคลอื่นที่ต่างสถานะกันภายในสังคมเดียวกันและในทัศนะของ สกิดย์ นิยมญาติ (2524 : 128) ได้ อธิบายไว้ว่า บทบาทเป็นพฤติกรรมของบุคคลที่สังคมคาดหวังเอาไว้ และเป็นสิ่งที่ควบคู่กับสถานภาพ สถานภาพเป็นโครงสร้างของสังคมเป็นนามธรรมที่อยู่ในความคิดความเข้าใจร่วมกันของสังคม ส่วนบทบาทเป็นพฤติกรรมที่เห็นได้เป็นการกระทำของบุคคลตามสถานภาพที่ตนดำรงอยู่

Alvin Zander (2524 : 43) (อ้างใน ดวงพร อุกฤษณ์, 2534) ได้ให้คำนิยามเกี่ยวกับบทบาทของวิชาชีวะว่าเป็นขอบเขตจำกัด (limited sets) ของพฤติกรรมอันเกี่ยวพันกับหน้าที่ความรับผิดชอบ และมีความสัมพันธ์กับบรรทัดฐาน (norm) ซึ่งได้รับการคาดหวังว่า บุคคลแต่ละบุคคลในบทบาทนี้จะปฏิบัติเป็น

Joachim Israle ได้แบ่งบทบาทวิชาชีพออกเป็น 2 ส่วนคือ

1. instrumental-technical aspect of role คือ ส่วนของบทบาทที่ได้รับการคาดหวังว่าเจ้าของบทบาทจะมีความรู้ ความสามารถและทักษะที่จำเป็นต่อการปฏิบัติงานตามที่ได้รับมอบหมายให้วิชาชีพนั้น ๆ ทำโดยเฉพาะ นั่นหมายความว่า จะมีเพียง professional role ที่ได้รับการฝึกอบรมมาโดยเฉพาะ เท่านั้นที่จะได้รับการคาดหวังว่าจะสามารถกระทำหน้าที่ตามบทบาทได้

2. ideological-expressive aspect of role คือ ส่วนของบทบาทที่ได้รับการคาดหวังซึ่งจะเกี่ยวข้องกับทัศนคติ ค่านิยมในการปฏิบัติงาน หมายความว่า เป็นส่วนที่ได้รับการคาดหวังว่า เจ้าของบทบาทหน้าจะมีหน้าที่เช่นนี้หรือกระทำเช่นนี้ได้

Keith Davis (อ้างใน ดวงพร อุกฤษณ์, อ้างแล้ว) ได้กล่าวถึงบทบาทว่า การที่บุคคลจะดำรงตำแหน่งใดตำแหน่งหนึ่งต้องมีบทบาท และความรับผิดชอบ กำหนดควบคุมไว้กับตำแหน่งเสมอ บทบาทความรับผิดชอบ ที่รู้จักและเข้าใจกันระหว่างบุคคลผู้ดำรงตำแหน่งเอง และบุคคลอื่นที่มีส่วนเกี่ยวข้อง

Leonard Broom and Phillip Selznick (1977 : 34-35)

(อ้างใน ดวงพร อุกฤษณ์, อ้างแล้ว) ได้อธิบายถึงบทบาทไว้ดังนี้

1. บทบาทที่กำหนดหรือบทบาทตามอุดมคติ (the socially prescribed or ideal role) เป็นบทบาทที่กำหนดคสัทธิและหน้าที่ของตำแหน่งไว้ตามอุดมคติ

2. บทบาทที่ควรกระทำ (the performed role) เป็นบทบาทที่บุคคลแต่ละบุคคลได้เชื่อว่าควรจะทำในหน้าที่ของตำแหน่งนั้น ๆ ซึ่งบางครั้งอาจจะไม่ตรงตามบทบาทที่กำหนดทุกประการ และอาจจะแตกต่างกันไปในแต่ละบุคคล

3. บทบาทที่กระทำจริง (the performed role) เป็นบทบาทที่แต่ละบุคคลได้กระทำไปจริงตามความเชื่อ ความคาดหวัง ความกดดันและโอกาสที่อำนวยให้กระทำได้ในแต่ละสังคมตามระยะเวลาใดเวลาหนึ่ง

Levinson (1971 : 11) ได้สรุปความหมายของบทบาทไว้ 3 ประการ ดังนี้คือ

1. บทบาท หมายถึง บรรทัดฐาน (norms) ความคาดหวัง (expectation) ข้อห้าม (taboos) ความรับผิดชอบ (responsibilities) และอื่น ๆ ที่มีลักษณะทำนองเดียวกันซึ่งผูกพันอยู่กับตำแหน่งทางสังคมที่กำหนดให้บทบาทตามความหมายนี้จะมุ่งเน้นถึงหน้าที่อันพึงกระทำ

2. บทบาท หมายถึง ความคิดเห็นของบุคคลผู้ดำรงตำแหน่งเอง ที่คิดและกระทำเมื่อดำรงตำแหน่งนั้น ๆ

3. บทบาท หมายถึง การกระทำของแต่ละบุคคลที่แสดงออกมา โดยสัมพันธ์กับโครงสร้างสังคม หรือกล่าวอีกอย่างหนึ่งคือ แนวทางที่บุคคลพึงกระทำเมื่อดำรงตำแหน่งนั้น ๆ

จากความหมายของบทบาท สามารถสรุปได้ว่าบทบาทหมายถึง ภาระหน้าที่หรือรูปแบบของพฤติกรรมที่บุคคลต้องกระทำเมื่อดำรงสถานภาพใดสถานภาพหนึ่งหรือตำแหน่งใดตำแหน่งหนึ่ง ซึ่งการกระทำหรือรูปแบบพฤติกรรมดังกล่าว เป็นผลมาจากความคาดหวังของบุคคลอื่นในสังคม รวมทั้งความคิดเห็นของผู้ดำรงตำแหน่งนั้น ๆ เองด้วย

โดยสรุปแล้ว บทบาทก็คือหน้าที่ หรือพฤติกรรมที่สังคมกำหนดและคาดหวังให้บุคคลนั้นกระทำ โดยมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับตำแหน่งที่ดำรงอยู่ บทบาทนั้น จะได้รับการคาดหวังว่า บุคคลจะมีความสามารถที่จะกระทำหน้าที่ได้ตามบทบาทนั้น และจะสามารถเปลี่ยนแปลงไปได้ตามสภาวะการณ์หรือโอกาสที่อำนวยให้สามารถกระทำได้ในสังคมนั้น ๆ

3. แนวคิดด้านการย้ายถิ่น

เนาวรัตน์ พลาายน้อย (2529 : 72) อธิบายไว้ว่า การย้ายถิ่นในประเทศด้อยพัฒนามักจะพบว่า ผู้ย้ายถิ่นมีระดับการศึกษาต่ำกว่าประชากรในเขตเมือง แต่หากเปรียบเทียบเกี่ยวกับชาวชนบทด้วยกันแล้วจะพบว่าผู้ย้ายถิ่นจะมีการศึกษาไม่สูงนัก แต่ก็ยังได้รับการศึกษาที่สูงกว่าผู้ไม่ย้ายถิ่นในชนบทด้วยกันแม้ว่าผู้ย้ายถิ่นและไม่ย้ายถิ่นจะมีการศึกษาในระดับเดียวกันก็ตามก็มักจะพบว่า ผู้ที่ย้ายถิ่นจะมีความคิดอ่านตลอดจะมีความสามารถในการพูด เขียนดีกว่าผู้ไม่ย้ายถิ่นโดยทั่วไป เหตุผลผู้ที่ย้ายถิ่นมักจะมี การศึกษาคือว่าผู้ไม่ย้ายถิ่นนั้นงานวิจัยส่วนใหญ่มักจะให้เหตุผลว่า การศึกษาช่วยให้บุคคลมีความไว และตระหนักในโอกาสของชีวิตภายนอกชุมชนตนได้เร็วและดีกว่าผู้อื่น

เพ็ญพร ชีรสวัสดิ์ (1977 : 46-48) อธิบายว่า การศึกษาถึงการปรับตัวของผู้ย้ายถิ่นนั้น เป็นขบวนการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับผู้ย้ายถิ่นภายหลังการย้ายถิ่น เข้าไปอยู่ในท้องถิ่นปลายทางนั้น ขบวนการซึ่งผู้ย้ายถิ่นปรับตนเองให้เข้ากับสภาวะในท้องถิ่นใหม่ แบ่งได้เป็นหลายประเภท เช่น การดุดกลืน คือการเข้าร่วมปฏิบัติการทางเชิงเศรษฐกิจ การผสมกลมกลืน คือการรวมเข้าในโครงสร้างทางสังคมในแง่ของความเท่าเทียม และการผสมผสานทางวัฒนธรรม คือการยอมรับขนบธรรมเนียมประเพณี และค่านิยมของประชาชนที่อาศัยอยู่ในท้องถิ่นที่ย้ายเข้าไปถึง

Campell and Daniel (1976 : 127-145) ได้กล่าวถึงกระบวนการปรับตัวของผู้ย้ายถิ่น เมื่อย้ายเข้าไปอยู่ในท้องถิ่นปลายทางว่า กระบวนการปรับตัวของผู้ย้ายถิ่นต่อสภาพแวดล้อมใหม่นั้นจะมีอยู่ตลอดเวลา และผู้ย้ายถิ่นที่ย้ายเข้าไปอยู่ในระยะเวลานาน หรือเป็นผู้ที่ไม่ต่อต้านสภาวะแวดล้อมใหม่ จะมีแนวโน้มในการปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมดังกล่าว และในขณะเดียวกันจะทำให้ความคุ้นเคยกับสภาพแวดล้อมเก่าก่อนย้ายถิ่นหมดไป

Ernest Gehrman (1974 : 168-179) ได้ศึกษาการปรับตัวของ
ผู้ย้ายถิ่น โดยยึดถือขอบวนการที่ผู้ย้ายถิ่นเข้าไปเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันกับสังคมที่เป็น
ท้องถิ่นปลายทางของผู้ย้ายถิ่นตามทฤษฎีบูรณาการ ซึ่งแบ่งขอบวนการปรับตัวเป็น 3
ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นที่ 1 เป็นขั้นที่ผู้ย้ายถิ่นปรับตนเองให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อม
ของงานที่ทำ เช่น การเรียนรู้เกี่ยวกับงาน ยินยอมปฏิบัติตามระเบียบและบทบาท
หน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย และยังปฏิบัติให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตของคนในท้องถิ่นปลายทาง
ซึ่งขั้นนี้ผู้ย้ายถิ่นจะใช้เวลาในการปรับตัวไม่นานนัก

ขั้นที่ 2 เป็นขั้นการปรับตนเองให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตของคนในสังคม
ในท้องถิ่นปลายทาง เช่น การใช้ภาษา หรือทำกิจกรรมในเวลาว่าง และกิจนิสัย
ต่าง ๆ ให้เป็นไปตามลักษณะของคนส่วนใหญ่ในสังคมนั้น ในขั้นนี้ผู้ย้ายถิ่นยังไม่มี
ความสัมพันธ์กับสังคมโดยรวมในท้องถิ่นปลายทาง ความสำคัญในการปรับตัวขั้นนี้
คือปรับตัวในเรื่องรูปแบบการบริโภคและลักษณะวิถีชีวิตประจำวัน สำหรับผู้ย้ายถิ่นที่มี
ครอบครัวในถิ่นต้นทางและมีความตั้งใจที่จะย้ายถิ่นกลับไปยังถิ่นต้นทาง มักจะเป็นผู้ที่
ไม่สามารถปรับตัวได้มากกว่าขั้นที่ 2

ขั้นที่ 3 เป็นขั้นที่ผู้ย้ายถิ่นสามารถปรับตัวเองให้เป็นอันหนึ่งอันเดียว
กับสังคมในท้องถิ่นปลายทางในลักษณะต่าง ๆ ดังนี้

สามารถใช้ภาษาพื้นเมืองของสังคมในท้องถิ่นปลายทางได้อย่าง
คล่อง

มีวิถีชีวิตเหมือนกับคนส่วนใหญ่ในสังคม โดยไม่ปรากฏให้เห็นถึง
ลักษณะวัฒนธรรมเดิมของผู้ย้ายถิ่น

มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับคนพื้นเมืองในท้องถิ่นปลายทาง

มีความตั้งใจอย่างมากที่จะอยู่ในท้องถิ่นปลายทางอย่างถาวร หรือ
อยู่นานที่สุด เช่น อยู่จนกว่าจะถึงวาระที่ต้องปลดออกจากงานที่ทำ หรือถึงวัยสูงอายุ

Lansing และ Mueller (1973 : 11) อธิบายไว้ว่า การย้ายถิ่นน่าจะจำแนกเป็นประเภทต่าง ๆ ได้โดยพิจารณาจากระยะทาง จำนวนครั้งของการย้ายถิ่น กระแสย้ายถิ่น และเหตุผลของการย้ายถิ่น

Willekens (1982 : 75) มองการย้ายถิ่นเป็นผลของกระบวนการตัดสินใจของบุคคลหรือครัวเรือน กระบวนการตัดสินใจนี้ประกอบด้วยขั้นตอนต่าง ๆ 5 ขั้นตอน ได้แก่

1. การพิจารณาโอกาสที่จะย้าย เนื่องจากความไม่พอใจในที่อยู่ปัจจุบัน ขณะที่ท้องถิ่นมีโอกาสทางด้านเศรษฐกิจและสังคมดีกว่า ซึ่งเป็นแรงจูงใจให้มีการพิจารณาอยากย้ายที่อยู่

2. การกำหนดเวลาที่จะย้าย เป็นการแสดงความตั้งใจที่จะย้ายที่อยู่

3. การกำหนดรูปแบบของการย้าย เช่น การย้ายออกเป็นรายบุคคล หรือทั้งครัวเรือน เป็นต้น

4. การตัดสินใจเลือกท้องถิ่นปลายทาง คือตัดสินใจว่าจะย้ายไปอยู่ที่ไหน ซึ่งต้องอาศัยการรับรู้ข่าวสารจากญาติพี่น้อง เพื่อนฝูง ประกอบในการพิจารณา

5. การกำหนดเงื่อนไขต่าง ๆ ในท้องถิ่นปลายทาง เช่น จะไปอาศัยอยู่อย่างไร ประกอบอาชีพอะไร อยู่นานเท่าไร เป็นต้น

Van Arsdol, Sabagh และ Butler (Van Arsdol, et al. 1968 : 251-255) แบ่งกระบวนการย้ายถิ่นออกเป็น 3 ขั้นตอน คือ

1. การเลือกที่จะย้ายถิ่น (choice to move) เป็นผลจากความไม่พอใจสภาพความเป็นอยู่ในท้องถิ่นปัจจุบัน ซึ่งบางคนมีความคิดต้องการจะย้ายถิ่นไปอยู่ในท้องถิ่นใหม่ที่มีโอกาสในทางเศรษฐกิจและสังคมที่ดีกว่าเดิม

2. การวางแผนที่จะย้ายถิ่น (plan to move) เป็นขั้นตอนที่พิจารณาถึงเงื่อนไขต่าง ๆ เกี่ยวกับการย้ายถิ่น เช่น ท้องถิ่นปลายทางที่จะย้ายไป รูปแบบของการย้าย ค่าใช้จ่ายในการขนย้าย เป็นต้น

3. พฤติกรรมที่เกิดขึ้น (subsequent behavior) คือการตัดสินใจย้ายไปอยู่ในท้องถิ่นใหม่ หรือยังอยู่ที่เดิม

4. แนวคิดด้านรายได้

วิโรจน์ สารัตนะ (2532 : 8) ได้กล่าวถึง แนวความคิดตามทฤษฎี ความคาดหวังในรายได้ ของนักทฤษฎีกลุ่มนี้ที่เสนอว่า สาเหตุของการตัดสินใจเพื่อ ย้ายถิ่นนั้นจะถูกกำหนดขึ้นโดยความแตกต่างระหว่างรายได้ในเมืองและในชนบท และ โดยโอกาสที่จะได้ทำงานในเขตเมือง

ตลาดแรงงานในเมืองจะมี 2 ภาคแยกจากกัน ภาคแรกคือ ตลาดแรงงานที่ไม่เป็นทางการ ซึ่งประกอบด้วย การว่างงานอย่างเปิดเผย การจ้างงานด้วยตนเอง และการทำงานในสถานประกอบการเล็ก ๆ หรืองานบริการ ภาคที่สอง คือ ตลาดแรงงานในโรงงานอุตสาหกรรมสมัยใหม่ ซึ่งเล็กกว่าตลาดแรงงานภาคแรก ค่าจ้างแรงงานในตลาดแรงงานที่ไม่เป็นทางการนั้นขึ้นอยู่กับการแข่งขันแรงงานในตลาด ซึ่งมักต่ำกว่าค่าจ้างแรงงานในตลาดแรงงานอุตสาหกรรม ส่วนแรงงานในตลาดแรงงานอุตสาหกรรมแม้จะมีโอกาสเลือกจ้างแรงงานได้อย่างเหลือเฟือ แต่ค่าจ้างแรงงานถูกกำหนดขึ้นโดยสภาพแรงงาน และหน่วยงานต่าง ๆ จึงทำให้ค่าจ้างแรงงานไม่ลดลง

ความแตกต่างกันค่อนข้างมากระหว่างค่าจ้างในภาคอุตสาหกรรมในเมือง กับค่าจ้างในชนบท เป็นสิ่งจูงใจให้เกิดการย้ายถิ่นเข้าไปทำงานทำในเมืองแต่โดยที่ประเทศกำลังพัฒนา ไม่สามารถสร้างงานภาคอุตสาหกรรมได้ทันกับจำนวนผู้ย้ายถิ่นเข้ามาจากชนบท และส่วนหนึ่งไม่สามารถจ้างแรงงานได้มากนัก เพราะใช้เครื่องจักรในการผลิตแทน ในกรณีเช่นนี้ แทนที่แรงงานที่ย้ายถิ่นจากชนบทจะย้อนกลับคืนพื้นที่เดิม กลับใช้วิถีการรอคอยและคงอยู่ในเมือง โดยคิดว่าหากอยู่นานไปโอกาสที่จะได้งานทำนั้นคงมีมากขึ้น เพราะได้มีโอกาสติดต่อและหาข้อมูลเกี่ยวกับการจ้างงานมากขึ้น ในขณะที่รอคอยนั้นอาจไม่ได้ทำงานอะไร โดยอาศัยเงินออมที่ติดตัวมาจากชนบท จากเพื่อนที่อยู่ในเมืองก่อนแล้ว หรือจากญาติในชนบทที่ส่งเงินมาให้ สำหรับผู้ที่ไม่สามารถรอคอยได้ หรือขาดการสนับสนุนด้านการเงินจากแหล่งต่าง ๆ ดังกล่าว ก็จะหันไปทำงานในภาคไม่เป็นทางการแทน ซึ่งอาจมีรายได้เท่ากับหรือน้อยกว่ารายได้ที่เขาจะได้หากยังคงอยู่ในชนบท

กล่าวโดยสรุป แนวความคิดตามทฤษฎีนี้เห็นว่า ปัจจัยที่ทำให้เกิดการย้ายถิ่นก็คือ การที่รายได้ในชนบทตกต่ำ ความคาดหวังจากรายได้ที่สูงขึ้นจากการได้ทำงานในเมือง และความแตกต่างในรายได้ระหว่างเมืองกับชนบท

สุพัตรา สุภาพ (2541 : 113) ได้อ้างถึงแนวคิดของ Max Weber ที่วิเคราะห์อำนาจของเศรษฐกิจว่าเป็นอำนาจที่มีการกำหนดขึ้น บทบาทของหมู่คณะได้ และให้ความสนใจถึงการต่อสู้และความตึงเครียดระหว่างชนชั้น โดยกล่าวว่า บุคคลที่มีมาตรฐานคล้ายคลึงกัน จะอยู่ในชั้นเดียวกัน (ชุมชนจะเป็นคนตัดสินใจส่วนมากกดูจากระดับการศึกษา เครือญาติ อาชีพ และฐานะทางเศรษฐกิจ

Palmore and Luikart (1972 : 75) อธิบายว่า ผู้มีรายได้เพียงพอสามารถสนองความจำเป็นพื้นฐานที่เกี่ยวข้องกับความพึงพอใจในชีวิตได้ อาหารที่เพียงพอ บ้าน ความปลอดภัย การสันตนาการ ดังนั้น รายได้จึงนับว่าเป็นปัจจัยที่สำคัญในการดำเนินชีวิตในสังคมปัจจุบัน โดยเฉพาะสังคมอุตสาหกรรม เพราะการซื้อขายแลกเปลี่ยนสิ่งของอุปโภค บริโภคจำเป็นต้องใช้เงินเป็นตัวกลางในการแลกเปลี่ยนแทบทั้งสิ้น

5. แนวคิดด้านการสนับสนุนทางสังคม

ยรรยง ศรีเจริญวงศ์ (2533 : 85) ได้ศึกษา และอธิบายถึง การสนับสนุนทางสังคม ในการสงเคราะห์ผู้ประสพภัย : ศึกษากรณีผู้ประสบวาตภัย หมู่บ้านท่าปุย ตำบลสามเงา จังหวัดตาก พบว่า เครือข่ายทางสังคมในครอบครัวจะเป็นเครือข่ายที่ใกล้ชิดที่สุดและมีบทบาทในการให้ความช่วยเหลืออยู่ตลอดเวลา รองลงมาได้แก่ เครือญาติและเพื่อนบ้านตามลำดับ การช่วยเหลือผู้ประสพภัยจะพึ่งตนเอง และบุคคลในครอบครัวก่อนเสมอ แล้งจึงขอความช่วยเหลือจากเครือญาติและเพื่อนบ้านต่อไป โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านอารมณ์และแรงงาน

สมจิต หนูเจริญกุล (1988 : 13) ได้แบ่งชนิดของการสนับสนุนทางสังคมออกเป็น 3 ชนิด คือ

1. การช่วยเหลือโดยการใช้ข้อมูลข่าวสาร ให้คำแนะนำในการแก้ปัญหา และให้ข้อมูลป้อนกลับเกี่ยวกับความประพฤติและปฏิบัติของบุคคล
2. การช่วยเหลือด้านอารมณ์ ได้แก่ การให้ความสำคัญ การให้ความมั่นใจ ความรู้สึกที่สามารถจะพึ่งพาและไว้วางใจผู้อื่น ซึ่งทำให้เขารู้สึกว่าได้รับความเอาใจใส่ หรือความรัก
3. การให้ความช่วยเหลือที่เป็นรูปธรรม คือ การให้ความช่วยเหลือโดยตรง การให้สิ่งของหรือการให้บริการ

สุพิศรา สุภาพ (2541 : 100) อธิบายว่า มนุษย์จะต้องมีการติดต่อสัมพันธ์กับบุคคลอื่น และไม่อาจถูกแยกออกไปให้อยู่โดดเดี่ยว ปกติแล้วมนุษย์จะอยู่กันเป็นกลุ่มเป็นสังคม กลุ่มก็อาจจะมีต่าง ๆ กันออกไป กำหนดกฎเกณฑ์กว้าง ๆ จะได้กลุ่มปฐมภูมิ (primary groups) และกลุ่มทุติยภูมิ (secondary groups) กลุ่มปฐมภูมิเป็นกลุ่มเล็ก มีคนน้อย รู้จักกันดี เป็นแบบส่วนตัว และมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิด บุคคลที่ทำงานอย่างใกล้ชิดกัน ชั่วระยะเวลาหนึ่ง ความสัมพันธ์แบบปฐมภูมิมักจะเกิดขึ้น เช่น ครอบครัว กลุ่มเพื่อน เพื่อนบ้าน แต่คนจำนวนน้อยก็อาจ

เป็นกลุ่มทุติยภูมิได้ โดยกลุ่มทุติยภูมิจะเป็นความสัมพันธ์แบบไม่ส่วนตัว หรือเป็นแบบทางการ มีคนจำนวนมาก และสมาชิกมักจะติดต่อกันตามสถานภาพ และบางครั้งก็เกียรติภูมิและสถานภาพของบุคคลนั้นจะเป็นอุปสรรคต่อความสัมพันธ์แบบสนิทสนม ความสัมพันธ์แบบทุติยภูมิ เมื่อใช้ระยะเวลาอันยาวนานขึ้นอาจเปลี่ยนมาเป็นกลุ่มปฐมภูมิได้

อานนท์ อากาภิรมย์ (2525 : 62) ได้อธิบายว่ากลุ่มปฐมภูมิเป็นกลุ่มที่สมาชิกจะมีการติดต่อสัมพันธ์กันโดยใกล้ชิด มีโอกาสพบปะกันสม่ำเสมอ เช่น กลุ่มเพื่อนสนิท หรือญาติพี่น้องที่ย้ายถิ่นเข้ามาอยู่และทำงานในถิ่นใหม่ด้วยกัน

Cobb (1976 : 300-301) ให้ความหมายของการสนับสนุนทางสังคมไว้ว่า การที่บุคคลได้รับข้อมูลที่ทำให้ตัวเองเชื่อว่ามีบุคคลให้ความรัก ความเอาใจใส่ เห็นคุณค่าและยกย่องตัวเอง นอกจากนี้ตัวเขายังรู้สึกว่าเป็นส่วนหนึ่งของสังคม ซึ่งมีการติดต่อซึ่งกันและกัน

Kaplan Cassel and Gore (1977 : 50-51) ได้ให้ความหมายของการสนับสนุนทางสังคมไว้ 2 แนว คือ

1. หมายถึงความพอใจต่อความจำเป็นพื้นฐานทางสังคม ได้แก่ การได้รับการยกย่อง การยอมรับ การได้รับความเห็นใจและช่วยเหลือ ซึ่งได้รับการติดต่อสัมพันธ์กันกับคนในกลุ่มสังคม

2. หมายถึงความสัมพันธ์ที่บุคคลสามารถรับรู้ได้จากกลุ่มสังคมที่ให้การสนับสนุน ทั้งได้ให้ความคิดเห็นว่าการสนับสนุนทางสังคมมีความจำเป็นต่อการดำเนินชีวิตอย่างยิ่ง และส่วนใหญ่จะได้รับการสนับสนุนทางสังคมมาจากกลุ่มบุคคลในกลุ่มปฐมภูมิ โดยกลุ่มปฐมภูมิ หมายถึง กลุ่มที่มีความสนิทสนมกันเป็นการส่วนตัว ได้แก่ กลุ่มเครือญาติ กลุ่มเพื่อน

Isrel and Brown (อ้างโดย จริยาวัตร คมพหัศม์ 2531 : 100)

แบ่งการสนับสนุนด้านสังคมเป็น 4 ชนิด คือ

1. การสนับสนุนทางอารมณ์ หมายถึง การสนับสนุนด้านการยกย่อง การให้ความรัก ความผูกพัน ความจริงใจ ความเอาใจใส่ และความรู้สึกเห็นอกเห็นใจ
2. การสนับสนุนด้านการประเมิน หมายถึง การเห็นพ้องรับรองและการให้ข้อมูลป้อนกลับเพื่อนำไปใช้ในการประเมินตนเอง และเปรียบเทียบกับผู้ที่อยู่ร่วมในสังคม
3. การสนับสนุนด้านข้อมูลข่าวสาร หมายถึง การให้คำแนะนำข้อเสนอแนะ ทิศทาง และการให้ข้อมูลข่าวสาร ซึ่งสามารถนำไปใช้ในการแก้ปัญหาที่เผชิญอยู่ได้
4. การสนับสนุนด้านเครื่องมือสิ่งของการเงินและแรงงาน หมายถึง การช่วยเหลือโดยตรงต่อความจำเป็นของบุคคลในเรื่อง เงิน แรงงาน เวลา และการปรับสภาพแวดล้อม

Texter (อ้างใน อาทิตยา นวลศรี, 2528 : 6) ศึกษาพบว่าญาติ และเพื่อนยังมีส่วนช่วยในการให้ความรู้จากประสบการณ์และการช่วยเหลือทางอารมณ์

Thoits (1982 : 147-148) กล่าวถึงการสนับสนุนทางสังคม ตามลักษณะความจำเป็นพื้นฐานทางสังคม 5 ชนิด ตามแนวคิดของ ได้แก่

1. การสนับสนุนทางด้านอารมณ์ ได้แก่ การได้รับข้อมูลที่ทำให้บุคคลเชื่อว่าเขาได้รับความรักและการดูแลเอาใจใส่ผูกพันซึ่งต่อกัน
2. การสนับสนุนทางการยอมรับ ได้แก่ การแสดงออกที่ทำให้ทราบว่าบุคคลนั้นเป็นสมาชิก หรือเป็นเครือข่ายทางสังคม
3. การสนับสนุนทางการยอมรับและเห็นคุณค่า ได้แก่ ความรู้สึกที่บอกให้ทราบว่าบุคคลนั้นมีคุณค่า บุคคลอื่นยอมรับและเห็นคุณค่านั้นด้วย
4. การสนับสนุนทางด้านข้อมูลข่าวสาร ได้แก่ การได้รับคำแนะนำในการแก้ไขปัญหา หรือการให้ข้อมูลเกี่ยวกับพฤติกรรมและการกระทำของบุคคล
5. การสนับสนุนทางด้านสิ่งของ ได้แก่ การได้รับความช่วยเหลือทางด้านสิ่งของ เงินทอง หรือการบริการ

ทฤษฎี

1. ทฤษฎีการปรับตัวของรอย (The Roy Adaptation theory) (อ้าง
ใน ทศนา บุญทอง, 2528 : 38-39)

รอยได้อธิบายเกี่ยวกับธรรมชาติของมนุษย์ ไว้ดังต่อไปนี้ (Roy 1980
อ้างโดย จินตนา ชูนิพันธ์ 2529 : 162)

1. บุคคล คือ สิ่งมีชีวิตประกอบด้วยองค์ประกอบด้านชีวภาพ จิตใจ และ
สังคมเป็นหน่วยเดี่ยวไม่อาจแบ่งแยกได้
2. บุคคลมีปฏิกิริยาสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมตลอดเวลา ในชีวิตประจำวัน
บุคคลต้องเผชิญกับสิ่งแวดล้อมที่มีการเปลี่ยนแปลงอันมีผลกระทบต่อบุคคลทั้งด้านชีวภาพ
จิตใจและสังคมทำให้บุคคลต้องเปลี่ยนแปลงเพื่อตอบสนองต่อสิ่งแวดล้อมตลอดเวลา
3. บุคคลใช้กลวิธีที่มีมาแต่กำเนิด (innate) และที่ได้มาในระยะหลัง
จากการเรียนรู้ (acquired) ทั้งที่เกี่ยวกับด้านชีวภาพ จิตใจและสังคม ในการปรับ
ตัวเพื่อให้เผชิญกับโลกที่มีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา
4. สุขภาพและความเจ็บป่วยเป็นมิติหนึ่งของชีวิต ที่บุคคลทุกคนไม่สามารถ
หลีกเลี่ยงได้
5. บุคคลต้องปรับตัวเพื่อเป็นการตอบสนองในทางบวกต่อสิ่งแวดล้อมที่
เปลี่ยนแปลงตลอดเวลา
6. การปรับตัวของบุคคลถูกกำหนดโดยผลของสิ่งเร้าที่มีต่อบุคคลนั้น สิ่ง
เร้ามีอยู่ 3 กลุ่มคือ
 - 6.1 สิ่งเร้าโดยตรง (focal stimuli) คือ สิ่งเร้าที่บุคคลกำลัง
เผชิญอยู่ในขณะนั้น
 - 6.2 สิ่งเร้าร่วม (contextual stimuli) คือ สิ่งเร้าอื่น ๆ ที่มี
อยู่ในขณะนั้น นอกเหนือจากสิ่งเร้าโดยตรง

6.3 สิ่งเร้าแฝง (residual stimuli) หมายถึง ลักษณะเฉพาะตัวของบุคคล เช่น ความเชื่อทัศนคติ อุปนิสัย ประสบการณ์เดิม ค่านิยม และการดำเนินชีวิต เป็นต้น

7. การปรับตัวของบุคคลมีขอบเขตจำกัด หมายถึง ถ้าสิ่งเร้าอยู่ในขอบเขตจะตอบสนองได้ในทางบวก แต่ถ้าสิ่งเร้าอยู่นอกขอบเขต บุคคลจะไม่สามารถตอบสนองทางบวกได้

8. แบบของการปรับตัวของบุคคลมี 4 แบบ คือ การปรับตัวตามความต้องการทางสรีรวิทยา (physiological needs) การปรับตัวด้านอัตมโนคติ (self concept) การปรับตัวด้านบทบาทหน้าที่ (role function) และการปรับตัวด้านความสัมพันธ์พึ่งพาระหว่างกัน (interdependence relations)

ซึ่งการศึกษาครั้งนี้ทำการศึกษา เฉพาะการปรับตัวด้านบทบาท จึงนำเสนอทฤษฎีการปรับตัวของ Roy ในการปรับตัวด้านบทบาทหน้าที่เท่านั้น กล่าวว่

การปรับตัวด้านบทบาทหน้าที่ (role function) เป็นการปรับตัวเพื่อให้เกิดความมั่นคงทางสังคม เป็นการกระทำตามบทบาทที่สังคมคาดหวังได้อย่างเหมาะสม ซึ่งRoyได้ระบุแบบต่าง ๆ ของการกระทำตามบทบาทของแต่ละคนไว้ดังนี้

- บทบาทปฐมภูมิ (primary role) เป็นบทบาทตามระดับพัฒนาการของบุคคล ได้แก่ บทบาทเด็ก วัยรุ่น ผู้ใหญ่ และวัยชรา เป็นต้น
- บทบาททุติยภูมิ (secondary role) เป็นบทบาทตามสถานภาพของบุคคลในครอบครัวที่ต้องกระทำในช่วงเวลานั้น เช่น บทบาทการเป็นสามี ภรรยา พ่อ แม่ เป็นต้น
- บทบาทตติยภูมิ (tertiary role) บทบาทนี้เป็นบทบาทชั่วคราวที่บุคคลแต่ละคนเลือกเพื่อให้บรรลุเป้าหมายบางอย่างในชีวิต

ในสถานการณ์ใดก็ตามที่บุคคลไม่สามารถปฏิบัติหน้าที่ตามบทบาทของตนได้ บุคคลจะต้องมีการปรับ พฤติกรรมการปรับตัวตามบทบาทหน้าที่ซึ่งมีความบกพร่องอาจพบได้ใน 3 ลักษณะคือ

(1) การแสดงบทบาทไม่ตรงกับความรู้สึกที่เป็นจริง (role-distance) หมายถึงการแสดงพฤติกรรมได้เหมาะสมกับบทบาท แต่ไม่ตรงกับความรู้สึกที่เป็นจริง เพื่อต้องการปกปิดสิ่งที่ตนรู้สึกไม่สบายใจ

(2) ความขัดแย้งในการแสดงบทบาท (role-conflict) หมายถึง ความขัดแย้งที่เกิดจากการไม่สามารถแสดงพฤติกรรมให้เหมาะสมกับบทบาทของตนได้ เนื่องจากความคาดหวังของตนและความคาดหวังของผู้อื่นที่มีต่อบทบาทนั้น ๆ ไม่ตรงกัน

(3) ความล้มเหลวในการแสดงบทบาท (role-failure) หมายถึงภาวะที่บุคคลไม่สามารถแสดงบทบาทของตนเองได้เลย

ทฤษฎีการปรับตัวของรอส สามารถนำการปรับตัวด้านบทบาท ที่อธิบายไว้ในทฤษฎีนี้ มาสนับสนุนงานวิจัย ช่วยให้สามารถอธิบายผลของสมมติฐาน ด้านอายุ ระยะเวลาการย้ายถิ่น และสาเหตุที่ลูกจ้างหญิงย้ายถิ่น มีพฤติกรรมการปรับบทบาททางสังคมมากขึ้นแตกต่างกัน รวมทั้งสามารถอธิบายบทบาททางสังคมที่ลูกจ้างหญิงย้ายถิ่นกระทำอยู่ และได้รับการสนับสนุนทางสังคมว่าจัดอยู่ในระดับใด และระดับการสนับสนุนทางสังคมที่ต่างกัน จะมีผลต่อการปรับบทบาททางสังคม หรือไม่ อย่างไร

2. ทฤษฎีของมาสโลว์เรื่องลำดับขั้นความต้องการของคนเรา (สมเกียรติ

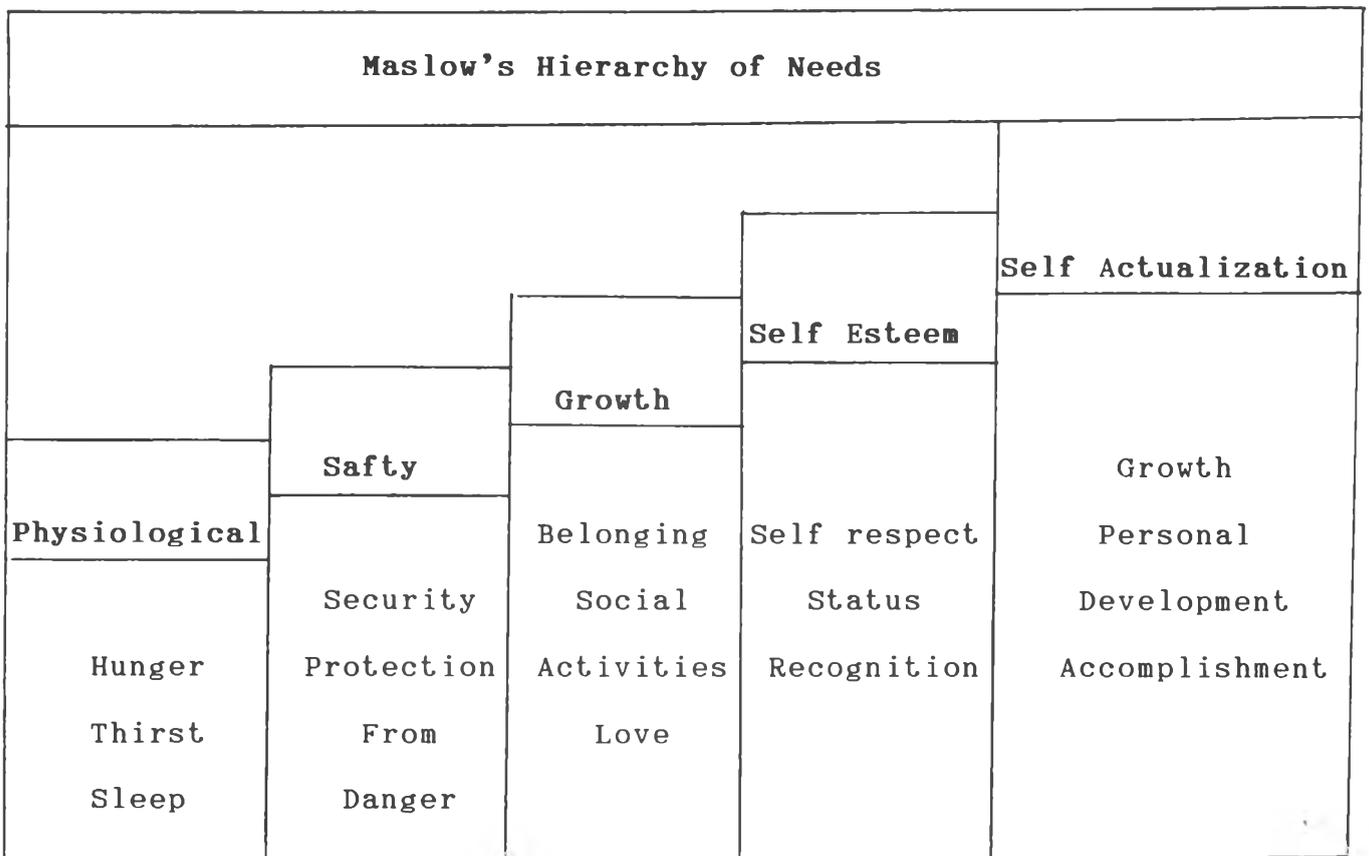
วีระวุฒิวงศ์ แปลจาก อาแดร์ จอห์น, 2536 : 9)

ได้อธิบายลำดับขั้นความต้องการของคนเรา ดังนี้

1. ความต้องการทางกายภาพ ได้แก่ ความหิว กระหาย นอนหลับ
2. ความต้องการด้านความปลอดภัย และความมั่นคงในชีวิต
3. ความต้องการด้านการเป็นเจ้าของความรัก ความรู้สึกผูกพัน และ

การมีส่วนร่วมในสังคม

4. ความต้องการที่จะได้รับการยอมรับนับถือ และสถานภาพ
5. ความต้องการที่จะได้รับความสำเร็จสมปรารถนา

(สมเกียรติ วีระวุฒิวงศ์ แปลจาก อาแดร์ จอห์น, 2536 : 9)

ทฤษฎีลำดับขั้นความต้องการของมาสโลว์ สามารถนำความต้องการพื้นฐานของมนุษย์ที่มาสโลว์ได้แสดงในทฤษฎี มาเป็นแนวทางในการทำความเข้าใจวิเคราะห์ธรรมชาติของมนุษย์ ซึ่งเชื่อว่า มนุษย์ต้องปรับบทบาทของตน เพื่อคงไว้ซึ่งความต้องการพื้นฐาน และ ความมั่นคงของชีวิต ทั้งทางด้านจิตใจ ร่างกาย และสังคม จึงนำมาสนับสนุนงานวิจัย ช่วยให้ผู้สามารถอธิบายผลของสมมติฐาน เกี่ยวกับ ราชได้ การศึกษา และการสนับสนุนทางสังคม ซึ่งเป็นส่วนประกอบ ลำดับขั้นความต้องการพื้นฐานของมนุษย์เช่นกัน โดยสามารถวิเคราะห์ถึงการได้รับความต้องการขั้นพื้นฐานที่กล่าวมาแล้วข้างต้น ของลูกจ้างหญิงย้ายถิ่นที่แตกต่างกันนั้น จะมีผลต่อ การปรับบทบาททางสังคม หรือไม่ อย่างไร

3. ทฤษฎีบทบาท (Role Theory) (สัญญา สัญญาวิวัฒน์, 2538 : 131-141)

ได้อธิบายว่า ทฤษฎีบทบาทจะกล่าวถึงลักษณะของสังคมมนุษย์และลักษณะของปัจเจกชน แล้วชี้ให้เห็นว่า ตัวเชื่อมระหว่างสังคมมนุษย์นั้นก็คือนิทรรศการ

เรื่องบทบาทอาศัยแรงกระตุ้นจากความคิดของ Head นั่นเอง ต่อมา Jacob Moreno ได้แยกบทบาทประเภทต่าง ๆ ออกจากกัน คือ

1. psychosomatic role บทบาทเกี่ยวกับความต้องการจำเป็นทางชีวภาพ เป็นบทบาทที่ผู้แสดงไม่รู้ตัวแต่ปฏิบัติตามเงื่อนไขของสังคม
2. psychodramatic role บทบาทตามสภาพสังคม บุคคลแสดงบทบาทตามความคาดหวังของสภาพสังคมเฉพาะ
3. social role บทบาทที่ปัจเจกชนปฏิบัติตามความคาดหวังทั่วไปของสังคม เช่น กรรมกร ชาวนา พยาบาล แม่ พ่อ เป็นต้น

Moreno และ Linton ได้เสนอภาพกว้าง ๆ ของทั้งสังคมมนุษย์ และปัจเจกชนอื่นเป็นองค์ประกอบสำคัญของสังคมมนุษย์ แต่ทั้งสองอย่างนี้ไม่ได้เชื่อมสนิทกันได้โดยอัตโนมัติ ต้องมีอะไรมาเชื่อมให้มันติดกัน นักทฤษฎีบทบาทตอบปัญหานี้ว่า ตัวเชื่อมที่กล่าวนี้คือ "บทบาท" (role) นี้เอง และให้รายละเอียดว่าบทบาทมี 3 ประเภทด้วยกัน คือ

1. บทบาทตามใบสั่ง (prescribed roles) บทบาทประเภทนี้เพ่งเล็งที่การปฏิบัติตามความคาดหวังของแต่ละสถานภาพ ตัวตนและทักษะในการแสดงบทบาทมีหน้าที่ต้องปรับตัวให้เข้ากับความต้องการของสถานภาพนั้น ๆ การวิเคราะห์บทบาทประเภทนี้เน้นตรงระดับการยอมรับปฏิบัติตามความคาดหวังของตำแหน่งที่บุคคลเข้าครอบครอง

2. บทบาทตามใจ (subjective roles) บทบาทประเภทที่สองมุ่งไปยังจุดที่ว่าความคาดหวังต่าง ๆ จะต้องผ่านอดีต หรือตัวตนเสียก่อนแล้วจึงมีการปฏิบัติขณะที่ผ่านตัวคนนี่เองตัวคนก็จะกลั่นกรองพิจารณาเลือกสรรลดทอนพลิกแพลงความคาดหวังนั้น ๆ ให้เหมาะสมกับคน จุดสนใจของการวิเคราะห์จึงอยู่ที่แบบหรือสไตล์ของแต่ละคนว่าเป็นอย่างไร

3. บทบาทจริง (enacted roles) บทบาทประเภทนี้คือพฤติกรรมจริงของปัจเจกชน หลังจากผ่านขั้นตอน 2 ขั้นตอนข้างต้นมาแล้ว หากจะดูพฤติกรรมเปิดเผย ก็จะดูความซับซ้อนหรือเครือข่ายเชื่อมโยงของพฤติกรรมที่แสดงออกมาให้เห็น ถ้ามุ่งไปที่บทบาทเปิดเผยจุดการวิเคราะห์ก็จะพุ่งในตัวความคาดหวัง หรือการตีความความคาดหวังตามสถานการณ์นั้น ๆ

หากพิจารณาอย่างลึกซึ้งแล้ว บทบาทต่าง ๆ ที่กล่าวมาจะเกี่ยวข้องกับสัมพันธ์กันมากกว่าการดำรงอยู่ได้เป็นเอกเทศ เช่น ไม่ว่าจะ เป็นบทบาทจริงหรือบทบาทตามใบสั่งต่างก็ต้องมีบทบาทตามใจแฝงอยู่ไม่มากก็น้อย เพราะมนุษย์เป็นสัตว์ที่ไม่ยอมเป็นผู้รับอย่างเดียว หากพยายามเป็นผู้รุกด้วยเสมอ

ทฤษฎีบทบาท สามารถนำมาสนับสนุนงานวิจัย ช่างให้สามารถ อธิบายผลของสมมติฐาน สาเหตุที่ลูกจ้างหญิงย้ายถิ่น มีพฤติกรรมการปรับบทบาทในลักษณะที่แตกต่างกัน รวมทั้งสามารถอธิบายบทบาททางสังคม ซึ่งบทบาทเป็นตัวเชื่อมที่สำคัญในสังคมมนุษย์ ขณะที่มนุษย์มีการกระทำระหว่างกัน ดังนั้น การปรับบทบาททางสังคมของลูกจ้างจะมากน้อยต่างกันเพียงใดขึ้นอยู่กับ ปัจจัยต่าง ๆ ที่ส่งผลกระทบต่อพฤติกรรมการปรับบทบาท

2.4 ทฤษฎีการจูงใจ (ดิน ปรัชญพฤทธิ, 2527)

ได้กล่าวถึงผลงานของเฮอ์เบิร์ต (Frederick Herzberg) และเพื่อนร่วมงานศึกษาเกี่ยวกับ ปัจจัยจูงใจ และ ปัจจัยค้ำจุน

ปัจจัยจูงใจ ทำให้การทำงานสามารถทำได้อย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น
5 ประการ คือ

1. ผลสัมฤทธิ์ในการปฏิบัติงาน (achievement) การที่บุคคลสามารถแก้ปัญหาต่าง ๆ และรู้จักป้องกันปัญหาที่เกิดขึ้น เมื่อผลงานสำเร็จจะเกิดความรู้สึกพอใจในผลสำเร็จของงานนั้น

2. การได้รับการยอมรับนับถือ (recognition) การได้รับการยอมรับนับถือจากบุคคลต่าง ๆ เช่น ผู้บังคับบัญชา จากเพื่อนร่วมงาน จากผู้มาขอคำปรึกษา หรือจากบุคคลในหน่วยงาน การยอมรับนับถือนั้นอาจอยู่ในรูปของการยกย่องชมเชย แสดงความยินดี การให้กำลังใจหรือการแสดงออกอื่นใดที่ทำให้เห็นถึงการยอมรับในความสามารถ จะทำให้ผู้ปฏิบัติงานชอบและรักงาน

3. ลักษณะของงานที่ปฏิบัติ (work itself) เป็นงานที่น่าสนใจต้องอาศัยความริเริ่มสร้างสรรค์ทำทาสให้ลงมือ ทำทาสให้ลงมือทำเป็นสิ่งที่จูงใจให้บุคคลอยากทำงาน

4. ความรับผิดชอบ (responsibility) ความพึงพอใจที่เกิดขึ้นจากการที่ได้รับมอบหมายให้รับผิดชอบงานใหม่ ๆ และมีอำนาจรับผิดชอบอย่างเต็มที่ ไม่มีการตรวจหรือควบคุมอย่างใกล้ชิด เป็นปัจจัยจูงใจให้บุคคลอยากทำงาน

5. ความก้าวหน้า (advancement) การได้รับเลื่อนขั้น เลื่อนตำแหน่งให้สูงขึ้นของบุคคลในองค์การ การมีโอกาสได้ศึกษาหาความรู้เพิ่มเติม หรือ ได้รับการฝึกอบรมจะเป็นสิ่งจูงใจให้บุคคลอยากทำงาน

ปัจจัยคำจุน เป็นแรงจูงใจในการทำงานของบุคคลให้มืออยู่ตลอดเวลา คือ

1. เงินเดือน (salary) เงินเดือนและการเลื่อนขึ้นเงินเดือนในหน่วยงานเป็นที่พอใจของบุคคลที่ทำงาน

2. โอกาสที่จะได้รับความก้าวหน้าในอนาคต (possibility of growth) นอกจากหมายถึงการที่บุคคลได้รับการแต่งตั้ง เลื่อนตำแหน่งภายในหน่วยงานแล้วยังหมายถึงการที่บุคคลได้รับความก้าวหน้าในทักษะวิชาชีพอีกด้วย

3. ความสัมพันธ์กับผู้บังคับบัญชา ผู้ใต้บังคับบัญชา เพื่อนร่วมงาน (interpersonal relation with superior, subordinate, peers) การติดต่อไม่ว่าจะเป็นกิริยาหรือวาจาที่แสดงถึงความสัมพันธ์อันดีต่อกัน สามารถทำงานร่วมกัน มีความเข้าใจซึ่งกันและกันอย่างดี เป็นปัจจัยที่สำคัญอย่างหนึ่งในการทำงาน

4. ตำแหน่งหน้าที่ (status) ในหน่วยงาน เป็นที่ยอมรับนับถือของสังคม ความมีเกียรติ และศักดิ์ศรีเป็นสิ่งสำคัญอีกประการหนึ่ง ที่ช่วยให้บุคคลเกิดความพึงพอใจในงาน

ซึ่งเฮอริเบิร์ต และคณะ ได้พูดถึงเรื่องการจูงใจ (motivators) ซึ่งมีผลต่อความพึงพอใจในงานที่ทำ (hygiene factors) และหากพอใจก็จะมีแรงจูงใจให้เกิดการปฏิบัติ

ทฤษฎีการจูงใจ สามารถนำมาสนับสนุนงานวิจัย และช่วยให้สามารถอธิบายผลของสมมติฐาน ด้านรายได้ และการสนับสนุนทางสังคม ซึ่งการสนับสนุนทางสังคมนี้ กลุ่มผู้สนับสนุนมีความสำคัญ สามารถส่งผลกระทบต่อการปรับบทบาททางสังคม เพราะกลุ่มที่สนับสนุน ได้ให้การช่วยเหลือลูกจ้างหญิงย้ายถิ่น ในด้านต่าง ๆ เช่น วัตถุประสงค์ของ แรงงาน ข้อมูลข่าวสาร การรอก่อนนับถือ ทำให้สามารถนำไปวิเคราะห์ การได้รับแรงจูงใจทั้งทางรายได้ และการสนับสนุนทางสังคม ที่ลูกจ้างหญิงย้ายถิ่นได้รับมาน้อยแตกต่างกันนั้น จะมีผลต่อการปรับบทบาททางสังคม หรือไม่ อย่างไร

งานวิจัยและเอกสารที่เกี่ยวข้อง

การปรับตัวกับอาชีพ

The Population Program (1983 : 2561) อธิบายว่า ส่วนใหญ่แล้วผู้ย้ายถิ่นเป็นคนหนุ่มสาวจำนวนมาก เพราะคนหนุ่มสาวมีความคาดหวังในรายได้ในเมืองสูงกว่าคนในวัยอื่น ปรับตัวได้ง่ายกว่า มีช่วงเวลาดำรงงานได้นานและยังไม่มีภาระผูกพันมากเกินไป

Browning (1973 : 259-269) ศึกษาถึงการย้ายถิ่นจาก เซ็ดครัล (Codral) อันเป็นชุมชนบทเข้าสู่มอนเทอรี่ (Monterry) อันเป็นชุมชนนครหลวงในเม็กซิโก พบว่า ผู้ย้ายถิ่นมามอนเทอรี่ มักอยู่ในวัยหนุ่มสาว และอาชีพมีความสัมพันธ์กับคุณลักษณะอื่น ๆ คือ การศึกษาและความสำเร็จในการปรับตัว ผู้ย้ายถิ่นเหล่านี้ต่างแสดงให้เห็นว่า ตนเองรู้สึกถึงอิทธิพลของอาชีพ ที่มีต่อความสำเร็จในการประกอบอาชีพ และการปรับตัวในเมือง

การปรับตัวกับการศึกษา

ภานี แสนเจริญ (2537 : 129) ศึกษาการปรับตัวของผู้ย้ายถิ่นสตรีในกรุงเทพฯ พบว่า ผู้ย้ายถิ่นมีการศึกษาสูงกว่ามีแนวโน้มที่จะปรับตัวได้ดีกว่าผู้ที่มีการศึกษาน้อยกว่า

ช่อลัดดา โรจนดำรงฤทธิ์ (2533 : 83) ทำการศึกษาเปรียบเทียบการปรับตัวของลูกจ้างในเขตอุตสาหกรรมใหม่ จ.ระยอง พบว่า การศึกษาที่แตกต่างกันทำให้การปรับตัวด้านงานอาชีพของลูกจ้างแตกต่างกัน ลูกจ้างที่มีการศึกษาสูงจะมีความรู้ความสามารถในการตัดสินใจแก้ปัญหาในการทำงานได้ดีกว่าลูกจ้างที่ระดับการศึกษาน้อยกว่า

เดือนเพ็ญ ศังฆะฤกษ์ และจตุรารัตน์ มัทธนาพงษ์ (2529) (อ้างใน
ทิฆัมพร ตระกูลกิตติไพศาล, 2538 : 11) พบว่า การศึกษาอบรมมากจะมีความ
สามารถในการปรับตัวได้ดีกว่าคนที่รับการศึกษาอบรมน้อย และการศึกษาอบรมนี้ไม่
ได้หมายเฉพาะการศึกษาที่ได้จากชั้นเรียนเท่านั้น

นางเฉลียว ยั่งยืนวัฒนา (2531) พบว่า พนักงาน กพสด. ที่ได้รับ
การศึกษาอบรมที่แรงมากกว่าจะปฏิบัติตามบทบาทหน้าที่ได้ดีกว่า กพสด. ที่ได้รับ
การศึกษาอบรมที่แรงน้อยครั้ง

Onoda (1975) (อ้างในอารี ทองทับ, 2531 : 9) ได้ศึกษาพบว่าเด็ก
ที่มีผลการเรียนสูงจะเป็นคนที่มีความรับผิดชอบมีความสัมพันธ์ที่ดีกับคนอื่น ส่วนคนที่มี
การเรียนต่ำ จะมีความสัมพันธ์กับคนอื่นไม่ดี มีความสับสนวุ่นวายใจเสมอ

การปรับตัวกับรายได้

อัมพร โอบตระกูล (2521) ศึกษาปัญหาการปรับตัวที่มีผลต่อสุขภาพจิตพบว่า
ผู้ที่มีปัญหาการปรับตัวมักมาจากครอบครัวที่ฐานะทางเศรษฐกิจต่ำเป็นส่วนใหญ่

นางเฉลียว ยั่งยืนวัฒนา (2531) ได้อธิบายว่า กพสด. ที่มีรายได้สูง
จะมีการปฏิบัติตามบทบาทหน้าที่ดีกว่า กพสด. ที่มีรายได้ต่ำ

พัฒนา บุญอ่ำ (2537) ได้ศึกษาพบว่า แม้ด้าดอกไม้ที่มีรายได้และทุนสูง
จะมีโอกาสเลื่อนสถานภาพและเปลี่ยนบทบาทในการค้าขายมากกว่าแม้ด้าที่รายได้น้อย
และยากจน

เดือนเพ็ญ ศังฆะฤกษ์ และจตุรารัตน์ มัทธนาพงษ์ (2539) (อ้างใน
ทิฆัมพร ตระกูลกิตติไพศาล, 2538 : 11) อธิบายว่า ฐานะทางเศรษฐกิจของคนที่มี
ฐานะเศรษฐกิจดีสามารถจะปรับตัวได้ดีกว่าคนฐานะเศรษฐกิจไม่ดี

Heynes (อ้างในอาทิตยา นวลศรี, 2521 : 5) ให้ความหมายว่า การปรับตัวทางเศรษฐกิจหมายถึงการกระทำใด ๆ ที่กระทำเพื่อสนองความจำเป็นทางเศรษฐกิจที่ทำให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ เช่น การมีงานทำ มีอาชีพมั่นคงก้าวหน้า และมีฐานะทางเศรษฐกิจดี

วิทวัส คงคากุล (อ้างในอาทิตยานวลศรี , อ้างแล้ว) ได้สรุปการปรับตัวต่อวิถีชีวิตใหม่ของผู้ย้ายถิ่นในกรุงเทพฯ ทางเศรษฐกิจไว้ประกอบด้วย การมีงานทำ การมีรายได้ การมีโอกาสก้าวหน้าในอาชีพ การเปลี่ยนงาน แบบแผนการก้าวหน้าในอาชีพ การได้รับความช่วยเหลือ การมีที่อยู่อาศัย การมีเงินออมชีวิตอื่น ๆ

การปรับตัวกับระยะเวลาการย้ายถิ่น

V. Gzinner (1954) (อ้างในภาณี แสงเจริญ , 2527 : 30) ได้ศึกษาการเข้ามามีส่วนร่วมของผู้ย้ายถิ่นในเขตเมือง พบว่า การเข้าเป็นสมาชิกของโครงการที่เป็นรูปแบบ เช่น สโมสรและสมาคมที่ตั้งขึ้นในชุมชนนั้นจะเพิ่มขึ้นโดยสัมพันธ์กับระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในชุมชน อายุ อาชีพ และระดับการศึกษา ผู้ย้ายถิ่นเข้าจะมีส่วนร่วมต่ำกว่าประชาชนในถิ่นปลายทางซึ่งเป็นผู้ไม่ย้ายถิ่น แต่อัตราการมีส่วนร่วมของผู้ย้ายถิ่นที่เปลี่ยนไปเหมือนประชากรในถิ่นปลายทางจะเป็นผู้ย้ายถิ่นที่ย้ายมาสู่ชุมชนนั้นมานานกว่าผู้ย้ายถิ่นที่อยู่ในชุมชน 20 ปีขึ้นไป มีการเข้าร่วมสูงสุดแม้แต่ในพวก white collar และ college train ที่อาศัยอยู่นานถึง 20 ปี มีส่วนเข้าร่วมมากกว่าชาวเมือง อย่างไรก็ตาม ถ้าไม่คำนึงถึงสถานะของผู้ย้ายถิ่นคือ ไม่คำนึงถึงอายุ อาชีพ การศึกษา ต้องใช้เวลา 10 ปี หรือมากกว่า ที่จะเป็นส่วนหนึ่งของโครงสร้างของสังคมในชุมชนนี้ได้

วิทวัส คงคากุล (1976 : 3) ได้ศึกษาแบบแผนการปรับตัวของผู้ย้ายถิ่นจากชนบทเข้าสู่กรุงเทพฯ และมีปัญหาในการปรับตัวโดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ที่อยู่อาศัยในกรุงเทพฯ มาแล้วเกิน 5 ปี โดยผู้ย้ายถิ่นที่อยู่ในกรุงเทพฯ ยืงนานก็ยังไม่มีความหมายและชากลำบากในการปรับตัว

อภิชาติ จำรัสฤทธิรงค์ และคณะ (1979 : 21) ได้ศึกษาการปรับตัวของ
ผู้ย้ายถิ่นใหม่ในกรุงเทพฯ พบว่าการปรับตัวนั้นต้องอาศัยระยะเวลาสำหรับผู้ย้ายถิ่นอย่าง
น้อยก็เพื่อให้เกิดความคุ้นเคยกับถิ่นใหม่ ตั้งแต่สถานที่พักความเป็นอยู่ในชีวิตประจำวัน

ภานี แสนเจริญ (2527 : 82-83) ได้ศึกษาการปรับตัวของสตรีย้ายถิ่น
ในกรุงเทพฯ พบว่าระยะเวลาการย้ายถิ่นมีความสัมพันธ์กับการปรับตัวโดยความรู้สึก
ประหม่าตื่นเต้น และความว้าเหว่ที่เกิดขึ้นในช่วงแรก ๆ ของการย้ายถิ่นจะลดลงเมื่อ
อาศัยอยู่ในกรุงเทพฯ นานขึ้น

เฉลิมชัย ปัญญาดี (2531 : 67) อธิบายว่า ผู้ย้ายถิ่นชาวชนบทที่อาศัยอยู่
ในกรุงเทพฯ เป็นเวลานานสามารถปรับตัวได้ดี และมีระดับความเครียดต่ำผู้ย้ายถิ่นที่
เข้ามาอาศัยในระยะเวลาสั้น

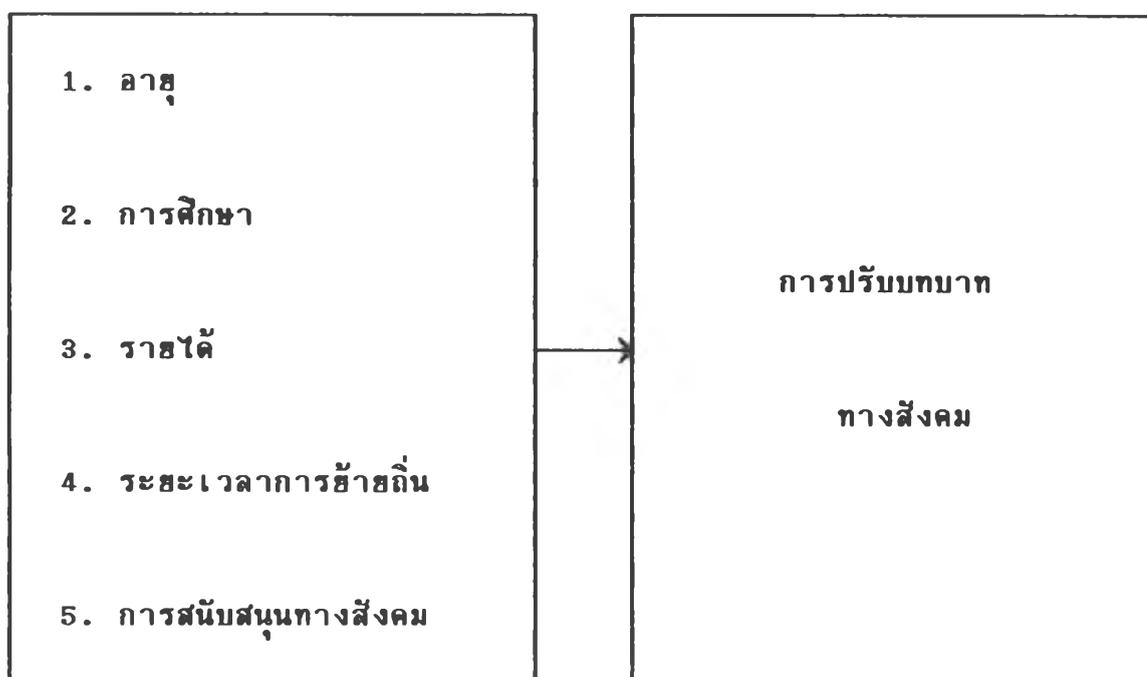
การปรับตัวกับการสนับสนุนทางสังคม

นาถเจลิษฐ์ ยั่งยืนทวัฒนา (2531) ได้อธิบายว่า กพสค. ที่ได้รับการ
สนับสนุนจากเจ้าหน้าที่มากจะปฏิบัติตามบทบาทหน้าที่ได้ดีกว่า กพสค. ที่ได้รับการ
สนับสนุนจากเจ้าหน้าที่น้อย

รวราวรรณ เวชชีส์สต์ (2529 : 10) ได้อธิบายว่า ความสัมพันธ์ระ
หว่างผู้อาศัยอยู่ในชุมชนค่อนข้างดี คือมีทั้งเพื่อนบ้านและญาติอยู่ใกล้เคียงกัน ค่อนข้าง
มาก และหัวหน้าครอบครัวเห็นว่าการมีญาติและเพื่อนบ้านอยู่ใกล้ ๆ นั้นดี เพราะจะ
ได้พึ่งพาอาศัยกันถือเป็นแบบแผนการดำเนินชีวิตที่ดีในเขตชานเมืองกรุงเทพฯ

สายพิรุณ น้อยศิริ (2521 : 36) ได้ศึกษาว่า การที่บุคคลจะได้รับ
การยอมรับจากชาวบ้านนั้นจะต้องเป็นผู้ที่มีความจริงใจต่อการทำงานเพื่อส่วนรวมมี
ความเข้าใจแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ได้ ถือเป็นปัจจัยที่ส่งเสริมในการพัฒนาชุมชนด้วย

กรอบแนวคิดในการวิจัย

ตัวแปรอิสระตัวแปรตาม

ตัวแปรอิสระ (Independent Variables) ได้แก่

1. อายุ
2. การศึกษา
3. รายได้
4. ระยะเวลาการย้ายถิ่น
5. การสนับสนุนทางสังคม

ตัวแปรตาม (Dependent Variables) ได้แก่ การปรับบทบาททางสังคม

แนวคิดสมมติฐานการวิจัย

1. อายุมีความสัมพันธ์กับการปรับบทบาทของผู้ย้ายถิ่น จากการศึกษาใน The Population Program (1983 : 2561) กล่าวว่า ส่วนใหญ่แล้วผู้ย้ายถิ่นเป็นคนหนุ่มสาวจำนวนมาก เพราะคนหนุ่มสาวมีความคาดหวังในรายได้ในเมืองสูงกว่าคนในวัยอื่น ปรับตัวได้ง่ายกว่า มีช่วงเวลาดำรงงานได้นานและยังไม่มีภาระผูกพันมากเกินไป นอกจากนี้ผลการศึกษาที่สนับสนุนให้เห็นผลกระทบของอายุต่อการย้ายถิ่นมีอีกมากมาย เช่น ผลการศึกษาของ Browning (1973 : 259-269) ศึกษาถึงการย้ายถิ่นจาก เซ็ดราล (Cedral) อันเป็นชุมชนบทเข้าสู่มอนเตอรี (Monterrey) อันเป็นชุมชนนครหลวงในเม็กซิโก พบว่า ผู้ย้ายถิ่นมามอนเตอรี มักอยู่ในวัยหนุ่มสาว และอายุมีความสัมพันธ์กับคุณลักษณะอื่น ๆ คือ การศึกษาและความสำเร็จในการปรับตัว ผู้ย้ายถิ่นเหล่านี้ต่างแสดงให้เห็นว่า ตนเองรู้สึกถึงอิทธิพลของอายุ ที่มีต่อความสำเร็จในการประกอบอาชีพ และการปรับตัวในเมือง

ดังนั้น ในการศึกษาเรื่องการปรับบทบาททางสังคมของลูกจ้างหญิงย้ายถิ่นในโรงงานผลิตสิ่งอุปโภค กรรมพลานการทหารบก อำเภอเมือง จังหวัดนนทบุรี จึงได้นำปัจจัยด้านอายุ มาเป็นตัวแปรหนึ่ง โดยมีสมมติฐานการวิจัยว่า ลูกจ้างหญิงย้ายถิ่นที่มีอายุมาก สามารถปรับบทบาททางสังคมได้ดีกว่าลูกจ้างหญิงที่มีอายุน้อย

2. การศึกษามีความสัมพันธ์กับการปรับบทบาทโดยการศึกษาช่วยให้บุคคลตระหนักถึงปัจจัยที่เกี่ยวข้อกับปัญหาที่เกิดขึ้นได้ดี คนที่ได้รับการศึกษาสามารถรับรู้ประสบการณ์ใหม่ ๆ และสามารถเผชิญปัญหาที่เกิดขึ้นในปัจจุบันได้ดีกว่าคนที่ไม่ได้รับการศึกษา การศึกษานอกจากจะทำให้มนุษย์มีการพัฒนาด้านสติปัญญา มีความรอบรู้ มีเหตุผลและความใฝ่รู้มากขึ้น ดังนั้นผู้ที่ได้รับการศึกษาจึงมีความสามารถในเรียนรู้และเข้าใจสิ่งต่าง ๆ ได้ง่าย สามารถไตร่ตรองเรื่องต่าง ๆ อย่างมีเหตุผล และนำสิ่งที่ได้เรียนรู้มานำมาประยุกต์ใช้ได้อย่างเหมาะสม ในเรื่องการศึกษาของผู้ย้ายถิ่นนี้ เนาวรัตน์ พลาสน้อย (2529 : 72) กล่าวว่า การย้ายถิ่นในประเทศคือพัฒนาพบว่า ผู้ย้ายถิ่นมีระดับการศึกษาต่ำกว่าประชาชนในเมือง หากเปรียบเทียบกับชนบทด้วยกันแล้ว พบว่า ผู้ย้ายถิ่นมีการศึกษาไม่สูงนักแต่ก็ยังสามารถศึกษาที่สูงกว่าผู้ไม่ย้ายถิ่นในชนบทด้วยกัน แม้ว่าผู้ย้ายถิ่นและไม่ย้ายถิ่นจะมีการศึกษาในระดับเดียวกันก็ตาม มักจะพบว่า ผู้ที่ย้ายถิ่นมีความคิดอ่านตลอดจนความสามารถในการพูดเขียนได้ดีกว่าผู้ไม่ย้ายถิ่นโดยทั่วไป เหตุที่ผู้ย้ายถิ่นมีการศึกษาดีกว่าผู้ไม่ย้ายถิ่นงานวิจัยส่วนใหญ่ให้เหตุผลว่า การศึกษาช่วยให้บุคคลมีความไว และตระหนักในโอกาสของชีวิตภายนอกชุมชนได้เร็วกว่า และดึกว่าผู้อื่น ภาณี แสนเจริญ (2527 : 129) ได้ศึกษาการปรับตัวของผู้ย้ายถิ่นสตรีในกรุงเทพฯ พบว่า ผู้ย้ายถิ่นมีการศึกษาสูงกว่าปรับตัวได้ดีกว่าผู้ย้ายถิ่นที่มีการศึกษาต่ำ ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของชอลัดดา วรรณดำรงฤทธิ, 2533 : 83) ได้ทำการศึกษาเปรียบเทียบการปรับตัวของลูกจ้างในเขตอุตสาหกรรมใหม่ จังหวัดระยอง พบว่า การศึกษาที่แตกต่างกันทำให้การปรับตัวด้านอาชีพของลูกจ้างแตกต่างกัน ลูกจ้างที่การศึกษาสูงจะมีความรู้ความสามารถในการตัดสินใจแก้ปัญหาในการทำงานดึกว่าลูกจ้างที่ระดับการศึกษาน้อย

จากแนวคิดและการศึกษาวิจัยที่กล่าวมาข้างต้น พอสรุปได้ว่า ระดับการศึกษาเป็นปัจจัย ที่มีความสัมพันธ์กับการปรับตัวของบุคคล ดังนั้น ในการศึกษาเรื่อง การปรับบทบาททางสังคม ของลูกจ้างหญิงย้ายถิ่นในโรงงานผลิตสิ่งอุปกรณกรรมพลาสติกทหารบก อ่าเภอเมือง จังหวัดนนทบุรี จึงได้นำปัจจัยด้านการศึกษา มาเป็นตัวแปรตัวหนึ่ง โดยมีสมมติฐานการวิจัยว่า ลูกจ้างหญิงย้ายถิ่นที่มีการศึกษาสูงสามารถปรับบทบาททางสังคมได้ดีกว่าลูกจ้างหญิงที่มีการศึกษาน้อย

3. ราชได้ นับว่าเป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลโดยตรงต่อการดำเนินชีวิต ในด้านการตอบสนองความต้องการพื้นฐานของบุคคล ซึ่ง Palmore and Luikart (1972 : 75) กล่าวว่าผู้มีราชได้เพียงพอสามารถสนองความจำเป็นพื้นฐานที่เกี่ยวข้องกับความพึงพอใจในชีวิตได้ อาหารที่เพียงพอ บ้าน ความปลอดภัย การสันทนาการ ดังนั้น ราชได้จึงนับว่าเป็นปัจจัยที่สำคัญในการดำเนินชีวิตในสังคมปัจจุบัน โดยเฉพาะสังคมอุตสาหกรรม เพราะการซื้อขายแลกเปลี่ยนสิ่งของอุปโภค บริโภคจำเป็นต้องใช้เงินเป็นตัวกลางในการแลกเปลี่ยนแทบทั้งสิ้น นอกจากนี้ ปัจจัยด้านเศรษฐกิจก็เป็นสิ่งสำคัญในการผลักดันให้ชาวชนบทย้ายถิ่นเข้าสู่เมือง หรือพื้นที่ที่มีการอุตสาหกรรมซึ่งเป็นหนทางที่จะมีราชได้สูงขึ้น ตามลักษณะทฤษฎีความคาดหวังในราชได้ ซึ่งเสนอว่าการตัดสินใจเพื่อย้ายถิ่นนั้นจะถูกกำหนดขึ้นโดย ความแตกต่างระหว่างราชได้ในเมืองและในชนบท และโดยโอกาสที่จะได้ทำงานในเมือง (วิโรจน์ สารรัตนะ, 2532 : 8) การที่สมาชิกในครอบครัวต้องกังวลกับการหาราชได้เพิ่มให้เพียงพอกับค่าใช้จ่ายทำให้เกิดความรู้สึกกดดันทางอารมณ์ของคนในครอบครัวอย่างมาก การมีราชได้เท่ากับราชจ่ายหรือไม่เพียงพอกับราชจ่าย ในทางจิตวิทยา และสังคมวิทยา มีผู้ศึกษาและยอมรับว่าตัวแปรด้านอาชีพและฐานะทางเศรษฐกิจมีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมทางอารมณ์ของบุคคล เมื่อเกิดปัญหาด้านเศรษฐกิจย่อมส่งผลให้เกิดปัญหาทางอารมณ์ตาม และมีผลต่อบทบาทหน้าที่ของบุคคลในครอบครัวและการงานได้ จากการศึกษาวิจัยอีกมากมาย พบว่า ความสัมพันธ์กับการปรับตัว กล่าวคือ ถ้ามีราชได้ต่ำ หรือ ฐานะทางเศรษฐกิจต่ำ จะมีปัญหาในการปรับตัวมากกว่าผู้มีราชได้สูง หรือมีฐานะทางเศรษฐกิจสูง ภาณี แสงเจริญ (2527 : 130-131), สมจิตต์ สินธุชัย (2532 : 91), ช่อลัดดา วรรณดำรงฤทธิ์ (2533 : 141), วิไลลักษณ์ จันทร์พวง (2534 : 87), ราตรี เทียงจิตต์ (2534 : 96)

ดังนั้น ในการศึกษาเรื่องการปรับตัวบทบาททางสังคมของลูกจ้างหญิงย้ายถิ่นในโรงงานผลิตสิ่งอุปโภค กรรมผลาธิการทหารบก อำเภอเมือง จังหวัดนนทบุรี จึงได้นำปัจจัยด้านราชได้ มาเป็นตัวแปร โดยมีสมมติฐานการวิจัยว่าลูกจ้างหญิงย้ายถิ่นที่มีราชได้สูงสามารถปรับตัวบทบาททางสังคม ได้ดีกว่าลูกจ้างหญิงที่มีราชได้ต่ำ

4. ระยะเวลาการย้ายถิ่น หมายถึง ระยะเวลาที่ผู้ย้ายถิ่นย้ายเข้ามาอาศัยและทำงานอยู่ในท้องถิ่นปลายทาง B.G. Zimmer (1954) (อ้างในภานี แสนเจริญ 2537 : 30) ได้ศึกษาการเข้ามามีส่วนร่วมของผู้ย้ายถิ่นในเขตเมืองพบว่า การเข้าเป็นสมาชิกขององค์การที่เป็นรูปแบบ เช่น สโมสรและสมาคมที่ตั้งขึ้นในชุมชนนั้นจะเพิ่มขึ้นโดยสัมพันธ์กับระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในชุมชน อายุ และระดับการศึกษา ผู้ย้ายถิ่นเข้ามาจะมีส่วนร่วมต่ำกว่าประชาชนในถิ่นปลายทางซึ่งเป็นผู้ไม่ย้ายถิ่น แต่อัตราการมีส่วนร่วมของผู้ย้ายถิ่นที่เปลี่ยนไปเหมือนประชากรในถิ่นปลายทางจะเป็นผู้ย้ายถิ่นที่ย้ายมาอยู่ในชุมชน 20 ปี ขึ้นไป มีการเข้าร่วมสูงสุด แม้แต่ในพวก white collar และ college train ที่อาศัยนานถึง 20 ปี มีส่วนเข้าร่วมมากกว่าชาวเมือง อย่างไรก็ตาม ถ้าไม่คำนึงถึงสถานะของผู้ย้ายถิ่น คือไม่คำนึงถึงอายุ อาชีพ การศึกษา ต้องใช้เวลา 10 ปี หรือมากกว่าที่จะเป็นส่วนหนึ่งของโครงสร้างของสังคมในชุมชนนั้นได้ วิทวัส ดงคากุล (1976 : 3) ได้ศึกษาแบบแผนการปรับตัวของผู้ย้ายถิ่นจากชนบทเข้าสู่กรุงเทพฯ พบว่าผู้ย้ายถิ่นประสบความสำเร็จในการปรับตัวที่จะดำรงชีวิตในกรุงเทพฯ และไม่มีปัญหาในการปรับตัว โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ผู้ที่อยู่ในกรุงเทพฯ มาแล้ว 5 ปี โดยผู้ที่ย้ายถิ่นที่อยู่ในกรุงเทพฯ นานก็ยิ่งไม่มีความยากลำบากในการปรับตัวจากการศึกษาของอภิชาติ จำรัสฤทธิรงค์ และคณะ (1979 : 21) เรื่องการปรับตัวของผู้ย้ายถิ่นใหม่ในกรุงเทพฯ พบว่าการปรับตัวต้องอาศัยระยะเวลาสำหรับผู้ย้ายถิ่นอย่างน้อยก็เพื่อให้เกิดความคุ้นเคยกับผู้ย้ายถิ่นใหม่ ตั้งแต่สถานที่พัก ความเป็นอยู่ในชีวิตประจำวัน เช่นเดียวกับการศึกษาของ ภานี แสนเจริญ (2527 : 82-83) เกี่ยวกับการปรับตัวของสตรีย้ายถิ่นในกรุงเทพฯ พบว่า ระยะเวลาการย้ายถิ่น มีความสัมพันธ์กับการปรับตัวโดยความรู้สึกประหม่า ตื่นเต้น และความว้าเหว่ที่เกิดขึ้น ในช่วงแรก ๆ ของการย้ายถิ่นจะลดลง เมื่ออาศัยในกรุงเทพฯ นานขึ้นซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาเจลิมฮัย ปัญญาดี (2531 : 67) ที่พบว่า ระยะเวลาการย้ายถิ่นมีความสัมพันธ์เชิงลบกับความเครียดของผู้ย้ายถิ่นชาวชนบทภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่ทำงานในโรงงานอุตสาหกรรมในกรุงเทพฯ กล่าวคือ ผู้ย้ายถิ่นชาวชนบท ที่อาศัยอยู่ในกรุงเทพฯ เป็นระยะเวลานานสามารถปรับตัวได้ดีและมีระดับความเครียดต่ำกว่าผู้ย้ายถิ่นที่ย้ายมาอยู่ในระยะเวลาอันสั้น

ตามแนวคิดและการศึกษาวิจัยที่กล่าวมาแล้ว ชี้ให้เห็นว่าการปรับตัวกับระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในถิ่นปลายทางนั้นมีความสัมพันธ์ต่อกันโดยผู้ย้ายถิ่นที่อาศัยอยู่ในถิ่นปลายทางนานเป็นปี ๆ จึงจะสามารถปรับตัวได้ดี ในการศึกษาเรื่องการปรับตัวทางสังคม ของลูกจ้างหญิงย้ายถิ่นในโรงงานผลิตสิ่งอุปโภค กรรมผลาธิการ ทหารบก อำเภอเมือง จังหวัดนนทบุรี จึงได้นำระยะเวลาการย้ายถิ่นมาเป็นตัวแปรหนึ่งในการศึกษา โดยการมีการเลือกประชากรตัวอย่างเป็นผู้ย้ายถิ่นที่มีการย้ายถิ่นตั้งแต่ 1-5 ปี โดยมีสมมติฐานว่า ลูกจ้างหญิงที่มีระยะเวลาการย้ายถิ่นมานานกว่า จะสามารถปรับตัวทางสังคมด้านบทบาทได้ดีกว่า ลูกจ้างหญิงที่มีระยะเวลาการย้ายถิ่นน้อย

5. การสนับสนุนทางสังคมได้รับความสนใจอย่างมากในทางสังคมศาสตร์ และพฤติกรรมศาสตร์โดยมีการศึกษาถึงผลของการสนับสนุนทางสังคมต่อมนุษย์ไว้หลายประเด็นและที่ได้รับความสนใจอย่างมากคือ ผลของการสนับสนุนทางสังคมต่อสภาวะสุขภาพของมนุษย์โดยผลของการศึกษาต่าง ๆ ให้การยอมรับว่าการสนับสนุนทางสังคมอย่างเพียงพอจะช่วยลดความเครียดหรือส่งเสริมให้บุคคลสามารถเผชิญความเครียดได้มากขึ้นมีการปรับตัวอย่างถูกต้องและเหมาะสม และนำไปสู่การมีพฤติกรรมด้านสุขภาพอนามัยที่ดีของบุคคลด้วย

Caplan (1984 : 4) ได้ให้ความคิดเห็นว่าการสนับสนุนทางสังคมมีความจำเป็นกับการดำเนินชีวิตอย่างซึ่งและส่วนใหญ่จะได้รับการสนับสนุนทางสังคมมาจากบุคคลในกลุ่มปฐมภูมิ โดยกลุ่มปฐมภูมิ หมายถึง กลุ่มที่มีความสนิทสนมกันเป็นการส่วนตัวได้แก่กลุ่มเครือญาติ กลุ่มเพื่อนซึ่งสอดคล้องกับ อานนท์ อากาศิรมย์ (2525 : 62) ที่กล่าวว่ากลุ่มปฐมภูมิ เป็นกลุ่มที่สมาชิกจะมีการติดต่อสัมพันธ์กันโดยใกล้ชิดมีการพบปะกันสม่ำเสมอ เช่นกลุ่มเพื่อนสนิทหรือญาติพี่น้องที่ย้ายถิ่นเข้ามาอยู่และทำงานในถิ่นใหม่ด้วยกัน แล้วจากการที่ชาวชนบทย้ายเข้ามาอยู่ในเมืองนี้ซึ่งมีแบบแผนการดำเนินชีวิตที่แตกต่างไป จากการดำเนินชีวิตในเขตชนบทก็ตาม แต่หากการใช้ชีวิตในสังคมเมืองของเขาได้มีโอกาสติดต่อสัมพันธ์กับเพื่อนหรือญาติพี่น้องที่ย้ายถิ่นเข้ามาอยู่ในเมืองด้วยกันโดยสม่ำเสมอได้รู้จักและมีสัมพันธ์ที่คลึงกับบุคคลอื่นใน

สังคมเมือง ก็จะทำให้ผู้ย้ายถิ่นสามารถปรับตัวและผสมกลมกลืนกับแบบแผนในสังคมเมืองได้โดยง่าย (เนาวรัตน์ พลาายน้อย และศุภวัตร พลาายน้อย, 2527 : 69)

Mc Elveen (1978 : 326-327) ได้ให้ความเห็นเพิ่มเติมเกี่ยวกับแหล่งสนับสนุนทางสังคมว่าครอบครัวและญาติพี่น้อง เป็นแหล่งสนับสนุนทางสังคมที่มีความสำคัญและใกล้ชิดกับบุคคลมากที่สุด โดยจะมีการติดต่อบ่อยครั้งมีโอกาสแลกเปลี่ยนสิ่งของ บริการข้อมูลข่าวสารช่วยเหลือในการแก้ปัญหา และตัดสินใจซึ่งกันและกัน รองลงมาเป็นกลุ่มเพื่อน และความต้องการการสนับสนุนทางสังคมนั้นจะขึ้นอยู่กับความต้องการของบุคคลเป็นสำคัญ ในผู้ย้ายถิ่นที่ย้ายเข้ามาอยู่ในถิ่นใหม่ที่มีความแตกต่างไปจากถิ่นเดิมที่เคยอยู่การได้รับข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ จะทำให้พวกเขาสามารถปรับตัวให้เข้ากับสังคมในถิ่นใหม่ได้ง่ายขึ้น และถ้าหากการอาศัยอยู่ในสังคมใหม่ได้รับการยอมรับว่าเป็นส่วนหนึ่งของสังคม ได้รับความช่วยเหลือ ความเข้าใจ ทำให้เกิดความอบอุ่นใจและปลอดภัยในการดำเนินชีวิต แหล่งสนับสนุนทางสังคมเหล่านี้จะช่วยให้บุคคลตอบสนองต่อความต้องการในสถานการณ์ต่าง ๆ ได้เหมาะสม

จากที่กล่าวมาข้างต้นจึงสรุปได้ว่า การสนับสนุนทางสังคม เป็นปัจจัยที่มีความสำคัญมากเพราะมีความสัมพันธ์ต่อการปรับตัวของคนงานย้ายถิ่น ดังนั้น ในการศึกษาเรื่องการปรับบทบาททางสังคมของลูกจ้างหญิงย้ายถิ่น ในโรงงานผลิตสิ่งอุปกรณ์ กรมพาณิชย์การทหารบก อำเภอเมือง จังหวัดนนทบุรีซึ่งในการวิจัยครั้งนี้ ได้นำการสนับสนุนทางสังคมเข้ามาเป็นตัวแปร และตั้งสมมติฐานการวิจัยว่า ลูกจ้างหญิงย้ายถิ่นที่มีการสนับสนุนทางสังคมมาก จะสามารถปรับบทบาททางสังคมได้ดีกว่าลูกจ้างหญิงที่มีการสนับสนุนทางสังคมน้อย

สมมติฐาน

1. ลูกจ้างหญิงช้ำสถิ่นที่มีอายุมาก สามารถปรับบทบาททางสังคมได้ดีกว่าลูกจ้างหญิงที่มีอายุน้อย
2. ลูกจ้างหญิงช้ำสถิ่นที่มีการศึกษาสูง สามารถปรับบทบาททางสังคมได้ดีกว่า ลูกจ้างหญิงที่มีการศึกษาน้อย
3. ลูกจ้างหญิงช้ำสถิ่นที่มีรายได้สูง สามารถปรับบทบาททางสังคมได้ดีกว่าลูกจ้างหญิงที่มีรายได้ต่ำ
4. ลูกจ้างหญิงช้ำสถิ่นที่มีระยะเวลาการช้ำสถิ่นมานานกว่า สามารถปรับบทบาททางสังคมได้ดีกว่า ลูกจ้างหญิงที่มีระยะเวลาการช้ำสถิ่นน้อย
5. ลูกจ้างหญิงช้ำสถิ่นที่มีการสนับสนุนทางสังคมมาก สามารถปรับบทบาททางสังคมได้ดีกว่า ลูกจ้างหญิงที่มีการสนับสนุนทางสังคมน้อย

นิยามศัพท์

ลูกจ้างหญิงย้ายถิ่น หมายถึง ลูกจ้างหญิงที่ทำงานในโรงงานผลิตสิ่ง
อุปกรณ์ กรมพลายธิการทหารบก จังหวัดนนทบุรี เป็นผู้มีภูมิลำเนาเดิมอยู่ในจังหวัด
ต่างๆ ยกเว้น กรุงเทพมหานคร นนทบุรี สมุทรปราการ ปทุมธานี มีระยะเวลา
การย้ายถิ่นไม่ต่ำกว่า 6 เดือน แต่ไม่เกิน 5 ปี

โรงงานผลิตสิ่งอุปกรณ์ หมายถึง โรงงานผลิตสิ่งอุปกรณ์ของทางราชการ
ที่ดำเนินการในการผลิตอุปกรณ์ต่าง ๆ ให้กับข้าราชการทหารทั่วประเทศ สังกัด
กรมพลายธิการทหารบก จังหวัดนนทบุรี

อายุ หมายถึง อายุเต็มปีของลูกจ้างหญิงย้ายถิ่น

พิจารณาจากการใช้ค่า MEAN 26.490 มาจัดแบ่งชั้นอายุ

- (1) อายุ 18-25 ปี เป็นกลุ่มอายุน้อย
- (2) อายุ 26 ปีขึ้นไป เป็นกลุ่มอายุมาก

การศึกษา หมายถึง การศึกษาชั้นสูงสุดที่ได้รับของลูกจ้างหญิงย้ายถิ่น

พิจารณาจัดกลุ่มได้ ผู้ได้รับการศึกษาที่แตกต่างกัน 4 ระดับ

แบ่งได้ 2 กลุ่ม จากแนวคิดของ สุปัตรา สุภาพ (2538 : 113) ได้อ้างถึงแนวคิดของ
Max Weber โดยกล่าวว่า บุคคลที่มีมาตรฐานคล้ายคลึงกัน จะอยู่ในชั้นเดียวกัน
(ชุมชนจะเป็นคนตัดสินใจส่วนมากดูจากระดับการศึกษา เครื่องญาติ อาชีพ และฐานะ
ทางเศรษฐกิจ)

- (1) การศึกษา ม.3 และปวช. เป็นกลุ่มผู้มีการศึกษาต่ำ
- (2) การศึกษา ปวส. และปริญญาตรี เป็นกลุ่มผู้มีการศึกษาสูง

สถานภาพสมรส หมายถึง สถานภาพสมรสในปัจจุบันของลูกจ้างหญิงชายถิ่น
แบ่งออกเป็น

- โสด
- สมรสและอาศัยอยู่ด้วยกัน
- สมรสแต่ไม่ได้อาศัยอยู่ด้วยกัน
- หม้าย, หย่า

รายได้ หมายถึง รายได้ของลูกจ้างหญิงชายถิ่นที่ได้รับโดยเฉลี่ยต่อเดือน
ก่อนที่จะหักค่าใช้จ่าย

พิจารณาจากการใช้ค่า MEAN 4762.120 และแนวคิดของ
สุพัตรา สุภาพ (2538 : 113) ได้อ้างถึงแนวคิดของ Max Weber โดยกล่าวว่า
บุคคลที่มีมาตรฐานคล้ายคลึงกัน จะอยู่ในชั้นเดียวกัน (ชุมชนจะเป็นคนตัดสินใจส่วน
มากดูจาก ระดับการศึกษา เครื่องมือ อาชีพ และฐานะทางเศรษฐกิจ) โดยหน่วย
งานนี้พิจารณาเงินเดือนจากวุฒิการศึกษา มาจัดแบ่งชั้นรายได้ ดังนี้

- (1) เงินเดือน ต่ำกว่า 5,000 บาท เป็นกลุ่มผู้มีรายได้ต่ำ
- (2) เงินเดือน 5,001 บาทขึ้นไป เป็นกลุ่มผู้มีรายได้สูง

ภูมิลำเนาเดิม หมายถึง จังหวัดต้นทางที่เป็นสถานที่เกิดหรือเป็นที่อยู่อาศัย
ถาวรหรือจังหวัดที่อยู่อาศัยนานที่สุดของลูกจ้างหญิงชายถิ่น ก่อนที่จะย้ายเข้าสู่โรงงาน
ผลิตสิ่งอุปกรณ์ กรมพลานธิการทหารบก ในการศึกษาครั้งนี้แบ่งออกเป็น 4 ภาค คือ

1. ภาคเหนือ
2. ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
3. ภาคกลาง
4. ภาคใต้

ระยะเวลาการย้ายถิ่น หมายถึง จำนวนเดือนนับตั้งแต่ลูกจ้างหญิงย้ายถิ่น ได้ย้ายเข้ามาอยู่และทำงานในโรงงานผลิตสิ่งอุปกรณ์ กรมพลาธิการทหารบก แต่ ต้องไม่ต่ำกว่า 6 เดือน และไม่เกิน 5 ปี

พิจารณาจากจำนวนปีของการย้ายถิ่น 2 ระดับ คือ

- (1) ระยะเวลาการย้ายถิ่น ไม่เกิน 2 ปี เป็นระยะเวลาการย้ายถิ่นน้อย
- (2) ระยะเวลาการย้ายถิ่น 2 ปีขึ้นไป เป็นระยะเวลาการย้ายถิ่นมานาน

การสนับสนุนทางสังคม หมายถึง การที่บุคคลมีการติดต่อกับบุคคลอื่น ทั้งใน กลุ่มปฐมภูมิ และทุติยภูมิ ได้รับการช่วยเหลือด้านวัตถุสิ่งของ แรงงาน ข้อมูลข่าวสาร การยกย่อง จากบุคคลต่าง ๆ ที่อยู่ในกลุ่ม

พิจารณาจากจำนวน และความถี่ในการปะทะสังสรรค์ กับบุคคล หรือกลุ่มคน ในสังคม แบ่งได้ 3 ระดับ จากระดับคะแนนอันตรภาคชั้น

(class interval) ดังนี้

$$\begin{aligned} \text{ค่าพิสัย} &= \frac{\text{คะแนนสูงสุด} - \text{คะแนนต่ำสุด}}{\text{จำนวนชั้น}} \\ &= \frac{4 - 1}{3} = 1 \end{aligned}$$

โดยกำหนดเกณฑ์ในการประเมินค่าระดับเครือข่ายทางสังคม และการปรับ บทบาททางสังคมของลูกจ้างหญิงย้ายถิ่น ดังนี้

- คะแนนเฉลี่ย 1.00 - 2.00 เป็นคะแนนที่บ่งชี้ว่าจัดอยู่ในระดับ ต่ำ
- 2.01 - 3.00 เป็นคะแนนที่บ่งชี้ว่าจัดอยู่ในระดับปานกลาง
- 3.01 - 4.00 เป็นคะแนนที่บ่งชี้ว่าจัดอยู่ในระดับ สูง

การปรับบทบาททางสังคม หมายถึง พฤติกรรมของลูกจ้างหญิงย้ายถิ่นที่ เกี่ยวกับการปรับบทบาทในความสัมพันธ์ของลูกจ้างหญิงย้ายถิ่น ที่มีต่อการปฏิบัติงาน เพื่อนร่วมงาน หัวหน้างาน (ผู้บังคับบัญชา) ครอบครัว และชุมชน

พิจารณาจากจำนวน และความถี่ในการปะทะสังสรรค์ กับบุคคล หรือกลุ่มคน ในสังคม แบ่งได้ 3 ระดับ จากระดับคะแนนอันตรภาคชั้น (class interval) ดังนี้

$$\begin{aligned} \text{ค่าพิสัย} &= \frac{\text{คะแนนสูงสุด} - \text{คะแนนต่ำสุด}}{\text{จำนวนชั้น}} \\ &= \frac{4 - 1}{3} = 1 \end{aligned}$$

โดยกำหนดเกณฑ์ในการประเมินค่าระดับเครือข่ายทางสังคม และการปรับ บทบาททางสังคมของลูกจ้างหญิงย้ายถิ่น ดังนี้

- คะแนนเฉลี่ย 1.00 - 2.00 เป็นคะแนนที่บ่งชี้ว่าจัดอยู่ในระดับ ต่ำ
- 2.01 - 3.00 เป็นคะแนนที่บ่งชี้ว่าจัดอยู่ในระดับปานกลาง
- 3.01 - 4.00 เป็นคะแนนที่บ่งชี้ว่าจัดอยู่ในระดับ สูง

หลักเกณฑ์การวัดตัวแปร

ตัวแปรทุกตัวอยู่ในระดับการวัดอันดับสเกล (Ordinal Scale) เป็นมาตราที่วัดได้ละเอียดมากกว่า Nominal Scale (บอกได้เพียงความแตกต่าง) คือ บอกได้ว่าระดับใดมากกว่า หรือระดับใดน้อยกว่า ซึ่งจะทำได้สามารถเรียงลำดับจากน้อยไปหามาก หรือจากมากไปหาน้อยได้ (เท็สนฉาส ก็ระนันทนน์, 2537 :87) ทำให้เกิดความสะดวกในการนำตัวแปรไปเลือกใช้วิธีการทางสถิติได้เหมาะสม

ตัวแปร	ระดับการวัด
<u>ตัวแปรอิสระ</u>	
อายุ	Ordinal
การศึกษา	Ordinal
รายได้	Ordinal
ระยะเวลาการย้ายถิ่น	Ordinal
การสนับสนุนทางสังคม	Ordinal
<u>ตัวแปรตาม</u>	
การปรับบทบาททางสังคม	Ordinal